

AZ ORSZÁGOS M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM VÁSÁRLÁSAI AZ 1900. ÉVI PÁRISI VILÁGKIÁLLÍTÁSBÓL.

A modern művészi törekvéseknek legnagyobb vívmánya az, hogy azok a művészet egyes ágai között mesterségesen emelt válaszfalakat ledöntötték. Nincs többé tulajdonképeni művészet és művészi ipar abban az értelemben, mintha az egyik magasabb, a másik pedig alsóbbrendű foglalkozást jelentene. Az elnevezésekre csak a könnyebb megértés miatt van ezentúl szükség; de igazi művész lehet az is, a ki csak bútort tervez vagy készít, mint lehet tudatlan kontár az, a ki ecsettel, vagy vésővel folytatja a maga mesterségét. Ezzel a művészet visszahódította birodalmának régi nagyságát, melyet a reneszánsz legszebb korában a szerény céhes mesterek alapítottak. Asztalosok, üvegesek, ötvösök és ékszerészek neveit elsőrendű művészekkel emlegetik egy sorban. Viszont neves építő-művészek, festők és szobrászok teremtő képességöknek egész erejét a művészi ipar újjáalakításának szentelik. Tiffany, van de Velde, Gallé, Lalique művészi híre nem kisebb, mint akármelyik csupán képet, vagy szobrot alkotó nagyságé.

Ez a gyökeres és nagyjelentőségű fordulat adta meg a párisi világkiállítás művészeti eredményének minden előző nemzetközi versenyen szemben kiválóan érdekes jellegét. Hiszen voltak sokan, a kik a mellett kardoskodtak, hogy a francia művészet legfényesebb sikerét ez úttal nem a „grand palais“-ban felhalmozott szobrok és képek között, hanem az ékszerek csoportjában kell keresni, a hol a Lalique remekművei mindenkit csodálatra készítettek. Oly jól mondja róla Henry Havard, hogy „megragadóbb képzelet talán soha sem nyilat-

kozott meg váratlanabbúl és merészebben; vagy nem vakmerő dolog-e, egy karperecbe foglalni a nap keltét és a hold nyugtát; gyémánt mogyorókat illeszteni saphir levelekre; virágos füzérek közt sejtetni női arcéleket, kibontott hajjal, csókravágyó ajakkal, elmosódva, mint egy álomban“. Leírásból lehetetlen fogalmat alkotni az ő művészi ötleteinek kifogyhatlan változatosságáról, a kidolgozásnak arról a tökéletességéről és finomságáról, mely minden darabján új gyönyörűséget szerez. Lalique, mint igazi művész, minden motivumát oly eleven érzéssel és oly éles megfigyeléssel meríti közvetlenül a természetből, s a mellett oly nagy tudással dolgozza át azokat az ékszer jellegének és a felhasznált anyagoknak megfelelően és pedig a nélkül, hogy a természetesség báját és eleveenségét csökkentené, hogy a japáni művészet tökélyével versenyez. Újításának egyik legfőbb érdekessége, hogy ékszereinek foglalatjait nem rendeli alá a drágakövek, hogy ritkaságával és nagy árával kérkedjék. A drágakövek és a nemesgyöngyök neki csak azért becsesek, mert fokozott szín- és fényértékek az ő festői alkotásának keretében. Az ő festői, színes ékszerei iskolát csinálnak; s ha vannak is vélemények, hogy Lalique, mint a merész újítók rendszerint, egyenlőtlen, néha gyöngébb műveket is hoz létre; ha a színek összhangelésének kedvéért egyes ékszereitől megvonja azt az élénkebb ragyogást, melyet diszító rendeltetésök megkíván, — azt nem lehet megtagadni tőle, hogy egészen újat teremtett s egyik csattanós és lefegyverző bizonyosságát szolgáltatva annak, hogy a művészi ipar és

a magasabb rendűnek tartott művészet egyenjogúságát most már kétségbe vonni nem lehet.

Az ilyen sikerek árasztanak biztató világosságot a művészet jövő fejlődésére. Örömmel lehet észlelni, hogy mily pezsgő tevékenység foglalkoztatja a művészi erőket minden téren. Fémről, üvegből, agyagból oly tárgyak kerülnek ki, mint mesterek munkái, melyek régen elfelejtett eljárásokat honosítanak meg újra, vagy valóságos felfedezések jelentőségével bírnak s a művészet nemesítő hatását a közhasználatra rendelt tárgyakkal átszivárogtatják a népek széles rétegeibe.

Alárendelt fontosságúnak tekintem azért azt a sokat vitatott kérdést, hogy ennek a lázas tevékenységnek eredményében lehet-e a mi korunk stílusát felismerni, olyan értelemben, mint a román, a csúcsíves, a reneszánsz, a barokk, a rokoko és az empire nagy művészeti korszakainak alkotásaiban.

Könyvtárakat töltenének meg azok a folyóiratok, kötetek, a melyek úgyszólván előre megírták a modern stílus művészet-történeti fejezetét. Azt hiszem, hogy ez teljesen meddő fáradozás volt és törekvését képtelenségnek tartom azért, mert hiszen tudjuk, hogy nemzedékek múltak el, a míg valamely letűnt kor művészeti hagyatékából a stílus fogalma határozottabb alakban kibontakozott. A kik eddig a velünk egykorú alkotásokon a maradó jellemző vonásokat a mulékony divat sallangjai közül kihámozni és korunknak a stílusát tudományosan kieszelt programok szerint kierőszakolni törekedtek, csak egyes táborokban találtak ideig-óráig hitelre.

Ez a vitatkozás különösen a bútor körül vert fel nagyobb hullámokat. Abban nincsen eltérés a vélemények között, hogy a reneszánsz és a barokk bútorok gyári utánzása elvesztette életképességét és jogosultságát.

De annál lármásabban jelentkeztek a bútor megújítói s különösen két homlok-egyenest ellenkező irány számára köve-

telte a velők foglalkozó szakirodalom a modern stílus felfedezésének dicsőségét. Az egyik irány csak a célszerűségi formák között mozog; az egyszerűséget a túlzott soványságban s a diszítés teljes mellőzésében keresi; angolabb az angoloknál. Szinte sajnálja az ember a szép faanyagot, a kifogástalan munkát ilyen sívár bútorvázakra pazarolva. Művészi stílusról azokon alig lehet szó. A másik irány az alakításnak és a diszítésnek szeszélyes eredetiségével törekszik a kitűzött cél felé. Sajnos, eleget látjuk s azt hiszem, a legtöbben meg is úntuk már azokat a minden síkot, minden egyenes vonalat furcsa görbületekkel kiforgató székeket, kanapékat és szekrényeket, — melyeknek felületén azok a bizonyos összevissza kúszált fonalas diszítések tenyésznek, melyek állítólag, mikor még rövidebbek voltak, sásliliomok, vagy tengeri algák lehettek. Hova lett azokon a természet, a melyre az újítók mindig hivatkoznak; de mennyire nélkülözik a természetességet is, a mely a bútor létfeltétele!

A párisi kiállításon alakult közvélemény ritka megegyezéssel ezekre a túlzásokra kijózanító s remélhetőleg végleges „delendam esse“ itéletet mondott. El is keresztelték „style de nouilles“-nak és „style de vermicelles“-nek ezeket a rövid idő alatt kimerült kísérletezéseket. De ha a bútor alakja és diszítése még átmeneti állapotban van is, — teljesen megnyugtató a jövőre nézve, hogy kiváló művészek foglalkoznak újabb és újabb megoldásokkal. S a párisi kiállításból a művészi csoportokon végig vonult annak az általánosan elfogadott elvnek az érvényesülése, hogy csak a nemzeti talajban gyökerező és önállóan fejlődő tehetségek egyéni munkája versenyezhet sikerrel az óriási nemzetközi termeléssel szemben.

Ennek a művészeti törekvésnek mentől tanulságosabb és mentől többféle gyakorlati és aktuális példát szolgáltatni van hivatva a Magyar Iparművészeti Múzeum s ezért igen nagy fontossága és örven-

detes jelentősége van annak, hogy *Wlassics* Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, a mi viszonyaink között elég tetemes — bár más múzeumok pénzforrásaihoz hasonlítva még mindig nagyon szerény — összeget szánt arra, hogy az iparművészeti múzeum is kivehesse a maga részét a párisi világkiállítás nagy eredményeiből.

Igy került ide száznál jóval több választékos darab a párisi világkiállításról, melyekkel ennél a rövid ismertetésnél sokkal tűzetesebben foglalkozni annál érdemesebb lesz, mert alig van a művészi iparnak olyan ága, melyhez tartozó tárgyak ne volnának közöttük.

Az új irányt vezető párisi cégek közül képviselve van *Bingnek*, az „art nouveau“ ottani megalapítójának, három legkiválóbb bútorművésze: *De Feure*, *Gaillard* és *Colonna*.

De Feure-nek világos körisfából való, világos kékes-szürke posztóval bevont széke netovábbja a karcsúságnak; eredetisége, hogy vékony egyenes lábain a lapos ülés könnyedén görbül át a szék támlájába, azzal egy felületet képez, melyet a posztó egy darabban takar, tetején beléolvadó világosszürke árnyalatokban hímzett rózsákkal. A Louis XVI. stílusra emlékeztető favázat csak gyöngéden élénkíti a modern ízű rovátkolás. Hatása színben és formában vidám és előkelő.

Colonna világos körtefa-asztalát szintén az egyszerűsége és könnyűsége törekvő szerkesztés egyenes vonalai s a mérséklettel kifaragott modern ékítések jellemzik; a fa anyagának természetes szépsége teljesen érvényesül rajta. *Gaillard*-nak ebédlőbe való széke, — melyet a „Magyar Iparművészet“ párisi kiállítási füzet (1900. 5. sz. 223. l.) már képben is bemutatott, — tagolásában lendületessé válik az által, hogy az első lábak aljáról egy-egy átlós lécső hajlik át a támlának keretébe. A barna diófa és a modern cifrasággal díszített bőr finom tónusa kellemes hatású.

A hölgyek tetszésére számíthat a *Plumet* és *Selmersheim* cég öltöző asztala a hozzá

tartozó székekkel. Erről a bútordarabról le lehet olvasni a modern törekvésnek canonját, mely szerint a bútort mentől könnyebben, mentől egyszerűbben és a rendeltetésnek mentől megfelelőbben kell megalakítani; szépségét és tartósságát pedig az anyag kiválósága és a kidolgozás hibátlansága adja meg.

A szerkezet vonzóan célszerű; szép az újabban felkapott paddukfa meleg színe; a fiókokat aranyozott bronzból való virágindás fogantyúk díszítik.

Lambert-től van egy mahagoni fából készült s itt-ott sárgaréz szilánkokkal ékesített karosszék és egy fali étagère is, melynek kissé nehézkes és merev ébenfalapjai talán meg se érdemlik az ezüsből és gyöngyházból beléjük rakott rokokó ízű finom díszítést.

Pérol frères szintén mahagoni karosszékére és támlásszékére csupán az az észrevételem, hogy bármily értékes munkák különben, — az ülésen a vastag kivarrás s a támlán az aranyozott bronzvirág beleütközik a modern felfogásba, mely a díszítés jogosultságát csak a használhatóság hangsúlyozásában keresi.

Egyébként ezen a néhány darabon is meglátszik, hogy a szék formai szépségének és célszerűsítésének modern értelemben vett reformja mennyi fejtörést okoz a francia bútorművészeknek. Eltérő jellegzetességek is mutatja, hogy az átalakulás még megállapodásra nem jutott, de annál érdekesebben és hasonló irányú keresésre serkentően nyilvánul rajtuk az önálló, egyéni felfogás.

Otthonias jellege van annak a tágas pohárszéknek, mely a „The Bath Cabinet Makers Co.“ angol cégtől került a múzeumba. Tölgyfa-szerkezetének örökletes családi bútorokhoz illő szilárdságát még szembeötlőbbé teszik az alsó ajtószárnyakra párhuzamosan felvert széles vörösréz-pántok. Tagolásában síkjainak beosztásában és a fiókokon frízszerűen végigfutó lombdíszen a gótika után érzett alakítás érvényesül. Kiemelkedő oszlopain vörösrézből kovácsolt, villamos világításra

felszerelt bokkréták díszlenek. Ugyane cégtől van egy nagy kandalló is, az angol szobának ez az el nem engedett ősi alkatrésze; főleg e körül forog ott a lakás berendezése, bármennyire elavult az új fűtési rendszerekkel szemben. Sajátszerűen vegyül itt össze a tölgyfakeretelésen és a belső rézlemezek patináján a virágmotivumok modernsége az ódonosság színeivel. *St. André* bőrmunkáin, különösen mappáján, könyvborítékán és tálcáján, az arannyal befuttatott szép tónus s a finom érzéssel domborított virágok válnak ki. Kovácsolt vasmunka van kettő: egy kandalló elé való tűzbak, *Majorelle*-től, Gallé-nak, a nancy-i ezermesternek szintén ott működő vetélytársától és egy magas szárú villamos lámpás, *Robert*-től. Mind a két darabon a modern növényi formák erőteljes stilizálása és kezelése megfelel a vas természetének.

Lambert-nek ajtózáratokat védő rézlemezei, lombfűrészszel kimetszett díszítéseikkel, nem érdektelen kísérletezések. A rózsákkal és pillangókkal ékesített lemez talán a legízletesebb.

A világhírű *Barbedienne* műterméből van két aranyozott bronz-lámpás és egy óratartó.

A *Gagneau*-cégtől való hatalmas csillár pompás hatású, bronzból öntött, aranyozott, itt-ott zöldesen és vörösesen árnyalt sásleveles nyalábjaival s az általok közrefogott habos színű, rózsás foltokkal élénkített üveg-kagylóval. Aranyozott bronzból valók még: *Plumet* és *Selmersheim* lámpája és gyertyatartója, melyeken a modern növény-motivumok ízléses szélességgel és egyszerűséggel vannak kezelve, valamint *Clerget* kis csengettyűje.

Az önt csak nem régen ásták ki a feledés rejtekéből, hol az elmúlt század elejétől fogva várta megérdemelt feltámadását. Az ónból készült edények hajdan nálunk is kedveltek voltak s művészi becsű tárgyak is maradtak a régi időből. Az ón a minta formájának legapróbb emelkedéseit és mélyedéseit is sokkal érzékenyebben és hívebben veszi

magára, mint bármely más, öntésre használt fém. Előnye és gyöngesége rejlik e lágy és alkalmazkodó természetében. Kezelését megnehezíti az, hogy szép puha fényű felületén az öntési forma hézagai által okozott hibákat nem lehet cizelálással eltüntetni, mert még a karcolás nyoma is zavaró csillogást okoz a sérült helyen; arra pedig nem lehet számítani, hogy a gipsz, vagy homokformákból tökéletes, javításra többé nem szoruló öntések kerüljenek elő. A francia szobrászok, — ha nem csalódom *Charpentier* volt az, ki őn-munkáival először keltett feltűnést, s kinek ily fajú műveiből néhány év előtt egy egész sorozatot láttam, — úgy segítettek ezen a nehézségen, hogy újabban rézből készítik az őn öntésére szolgáló formát, s a mint egy szakfolyóiratban olvasom, a rézforma feltétlenül hibátlan eredményt biztosít, csak hogy meg is drágítja az eljárást.

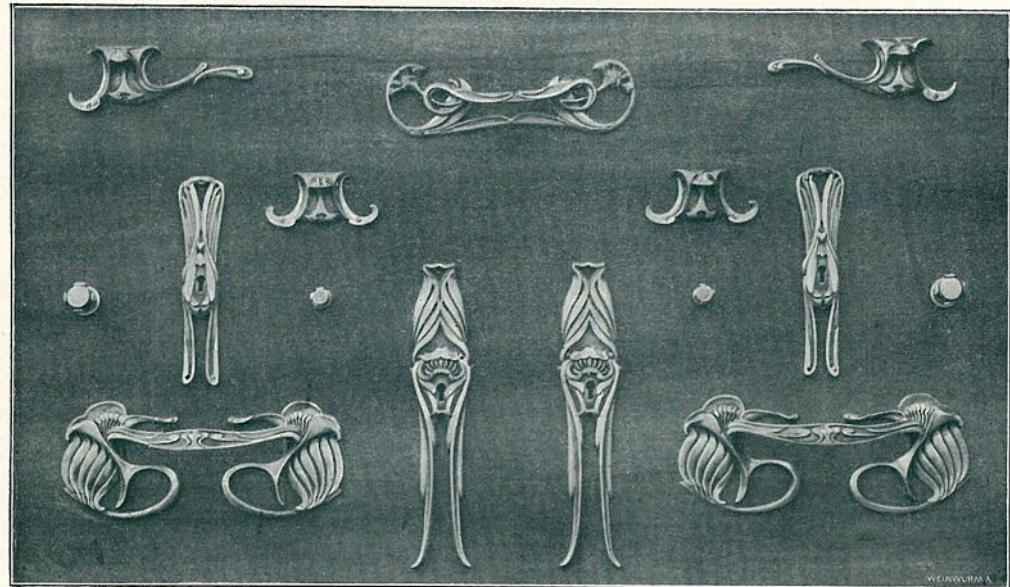
Hogy mindamellett mennyire érdemes az őn olvadékony természetét művészi hatásokra kihasználni, azt a múzeumba került francia öntvények is igazolják. Csak futólag érintem *Desbois*nak, a jeles francia szobrásznak finom reliefekkel díszített tálját és tolltartóját; *Cann* és *Maignan* műveit; ezek mellett — mint e művészi ágban Franciaországban most legelismertebb művelője, *Brateau*, több érdekes munkával van képviselve. Tányérjain és serlegein szabatos rajzú naturalisztikus növény-, gyümölcs- és virágdíszítéseket alkalmaz; asztaldíszének öblös, hosszúkás alakja rokokó ízlésű, de a plasztikai díszítés rajta egészen modern felfogású; mulattató élénkség hatja át azt a szellemes vonatkozást, a mely a keskeny oldalak felső szegélyeire egymással szembe helyezett kecses kis alakot az ellentétes hosszfalak reliefjeivel összefűzi, melyek egyfelől a szárazföldet, gyíkkal és mezei virágokkal, másfelől a vizet, hallal, kagylóval és tengeri növényekkel ábrázolják. A mintázás minden finomsága élvezetesen érvényesül az őn lágy fényű, érzékeny anyagában.

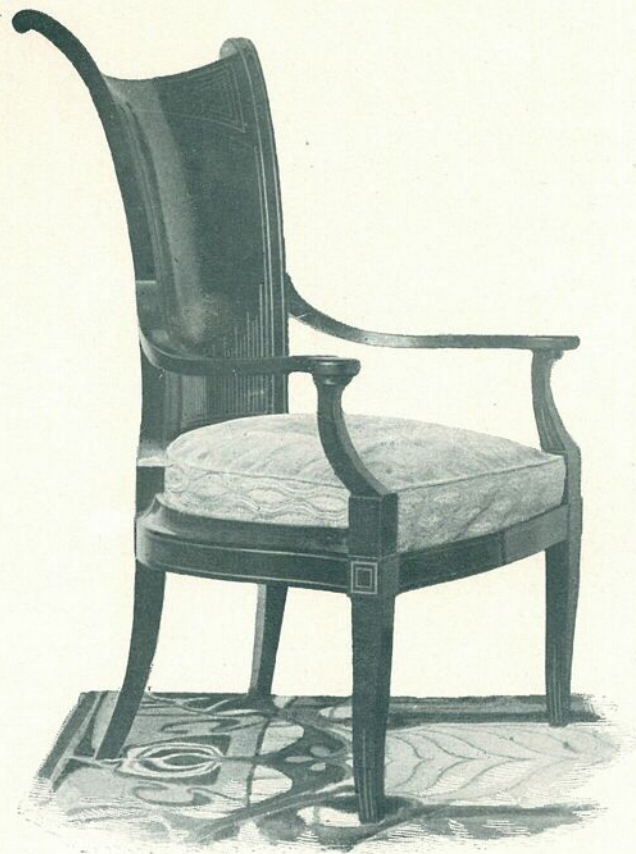
CSILLÁR.
GAGNEAU, PÁRIS.

BOUDOIR-SZÉK.
DE FEURE, PÁRIS.
(Bing, „Art Nouveau“.)

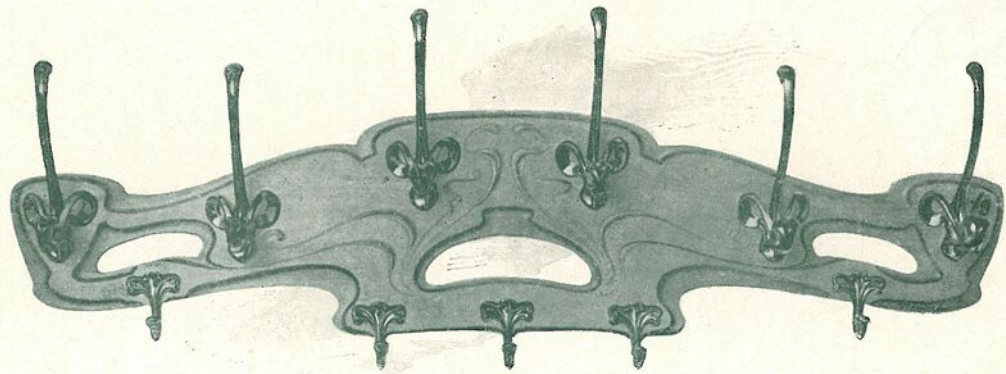
BUTORVERETEK.
DE FEURE, PÁRIS.
(Bing, „Art Nouveau“.)

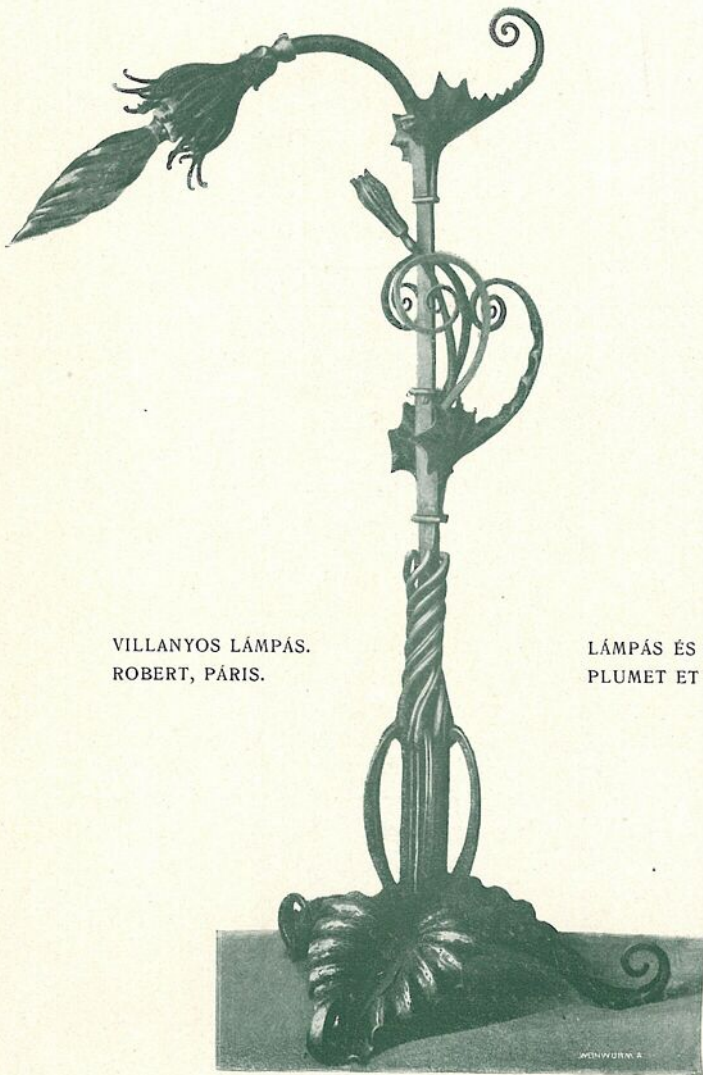
KAROSSZÉK.
LAMBERT TH., PÁRIS.

POHÁRSZÉK.
THE BATH CABINET
MAKERS Co., ANGLIA.

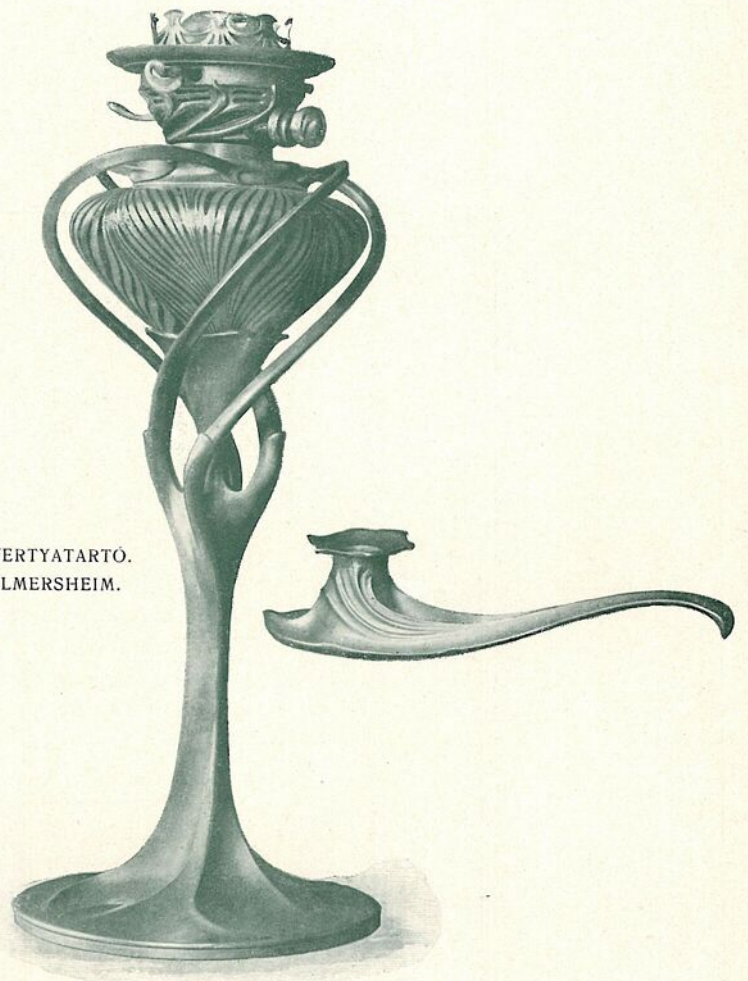

RUHAFOGAS.
GAILLARD, PÁRIS.
(Bing, „Art Nouveau“.)

VILLANYOS LÁMPÁS.
ROBERT, PÁRIS.

LÁMPÁS ÉS GYERTYATARTÓ.
PLUMET ET SELMERSHEIM.

Az általánosan ismert *Christoffle*-ház ezüstözött fémből készült evő-eszközöket és edényeit a formák ízléses tisztasága jellemzi. Van azokból egy egész sorozat: kenyérkosár, morzsaszedők stb., melyek a szabatos formák kecses hajlásai a legjobb rokokó-mintáknak értelmes felhasználására vallanak s a mellett a szegélyeket természet után gyöngéden mintázott növény-diszítés élénkíti.

Cardeilhac rovátkolt ezüst evőeszköze előkelően egyszerű.

Néhány csinos apróság a különböző anyagokból tűzzel és maratással kicsalható ingerlő színhatásokról ad számot. A *Feuillâtre*-től való ezüst mákfej halvány tónusában leheletszerű árnyalatok olvadnak össze.

Naudot pâte-tendre csészéjét áttört és élénk zománccal kitöltött virágfüzér szegélyezi, közben váltakozó színű lepkekkel; ha ezen a pompás zománcon a világosság átszűrődik, a színhatás rendkívül üdítő. Felemlítem még *Damouse*-nak üvegcsészéjét, mely a viola és kék színeknek érdekes keveréke.

Az ékszerészek közül képviselve van Párisnak ez idő szerint két legkiválóbb nevezetessége: *Vever*, kitől egy nagyon igénytelen barna cserépcsuproccka van itt, szépen stilizált páfrány-foglalatban, aranyozott ezüsből. A másodikról, a páratlan *Lalique*-ről, már bővebben megemlékeztem. Azoknak a boldog halandóknak a neveit, a kik tőle remekműveket vásárolhattak, kiírták a párisi világkiállításon; orosz nagyhercegnők, amerikai milliomosok mellett ott volt Sarah Bernhard is. Nagyon örvendetes, hogy a múzeum mégis két oly becses tárgyat szerezhett tőle, melyek ha képzeletéről nem is, az ő képességéről kellő fogalmat adhatnak. A hajdísznak való fésűn az opalescens virágkehely és a rajta levő zománccos bogár rávall a mester kezére. Nyakékjén pedig a komló-leveleknek finoman átérzett erezésén, az abban rekesztelt gyöngéd színű zománccban s a homályos üvegből köszörült gyümölcsökön

Magyar Iparművészet.

még inkább meg lehet érteni Lalique fel-fogásának és kezelésének kiválóságát.

Japán modern művészete Párisban nagy sikert aratott, de csak abban a csoportban, a hol régi műveltségükhöz és mestereikhez hívek maradtak. Ellenben „európai“ modorban festett képeiken csak kontárokodtak és sajnálni lehet, hogy biztos talajukról hamis becsvágyból ilyen ösvényekre is elsántikáltak. Az ő műveik már egyáltalán nem hatnak idegenszerűen az európai szemre; eleget fosztogatják az ő dekoratív formakincsüket a mi modernistáink, hogy ezzel is az antiktól eltérő modort fitogtassanak. De ez az ál-japanizmus nem közelíti meg a japánok sajátos erényeit, a rajz és a szín finomságainak végtelen türelemmel s mégis soha gépiessé nem váló, hanem a természet szeretetteljes megfigyelésétől áthatott gyöngéd és mindig tökéletes kidolgozását, melyre, úgy látszik, az európai idegszervezet fogékonysága és kitartása nem képes. Csak meg kell nézni azt a fából faragott fiúcskát, mennyi igazi élet rejtőzik csintalan arcának gödröcskéiben s köntösének minden redőjében. A selyemre festett gouache-on, a páva mily dekorálón ékeskedik. A négy-szárnyú kályha-ellenző szürke selyemlapjain a hímzett nádszálak mily levegősen válnak szét s mennyi árnyalat eleveníti a kitűnően megfigyelt repülő fekete szárcsákat. A hímzés minden öltése felér egy mesteri ecsetvonással. Aztán a bronz-edények sötét patinája; a pompás színű zománccal borított vázák — mind kiváló becsű remeklései ennek a boszorkányos művészetnek. Az Iparművészeti Múzeum régi japáni gyűjteményét ezek az új beszerzések nagyon érdekesen fogják egészíteni.

Az eddig felsorolt vásárlásokból világosan kidomborúl az a program, melyet *Radisics Jenő*, az Iparművészeti Múzeum igazgatója maga elé szabott, a mikor reáharúlt az a feladat, hogy a párisi kiállítás tömkelegéből kiválogassa az Iparművészeti Múzeum gyarapítására szánt

tárgyakat. A legfőbb nehézséget és fejtörést természetesen az okozhatta, hogy aránylag nagyon csekély összeg állott rendelkezésére, ezért a tárgyak mennyiségét és drágaságát sokkal óvatosabban kellett mérlegelnie, mint hasonlíthatlanul dúsabb viszonyok közt működő külföldi kollégáinak. Magam is láttam léptenyomon a Kensington, vagy a berlini, vagy más nagy múzeum vásárlásait jelző címlapokat. Képzem, hogy Radisicsot néha csöndes irigység szállhatta meg, ez a hivatással együtt jár.

Hanem rajta voltak azok a címlapok irigylésre nem igen ingerlő tárgyakon is, például még *Vallgren*-nek, a finn szobrásznak álmatag, kínosan elnyújtott, sajátos bronzalakocskáin is, melyek túlfinomult, ideges érzéssel vannak mintázva, titokzatosan szép patinával bevonva, de azok közé a jellemzően agyafúrt modernitások közé tartoznak, melyek őszinteségében szabad kételkedni s melyeken szinte kirí a minden áron eredetiségre való törekvésnek rövid életű s — nekem legalább — végtelenül ellenszenves modorossága. Azért jut épen *Vallgren* eszembe, mert együtt néztem azokat Hampel Józseffel s tréfásan azt kérdeztük egymástól, valjon Iparművészeti Múzeumunk igazgatója, a ki akkor készült vásárlásai végett Párisba, fog-e szintén valamely művére pályázni? Természetesen csak tréfából; mert tudtuk előre, hogy az ő jó ízlése meg fogja őt óvni attól, hogy a ki nem forrt kísérletezések felett versenyezzen a külföldi gazdag múzeumokkal, melyek ezt a fényűzést is megengedhetik magoknak; a mit ő magával hozott Párisból, abban nemcsak *Vallgren* nincsen, hanem van viszont sok oly nagybecsű darab, például ízeltetőnek a mesés áron dolgozó *Lalique* két kis ékszere, melyekre nem is mertem volna számítani. De nem annyira az egyes daraboknak gondos megválasztásában rejlik a párisi vásárlásoknak jelentősége. Azoknak összesége tárja fel azt a tervszerű irányzatot, mely az Iparművészeti Múzeum termékenyítő befo-

lyását hazai iparművészetünk fejlesztésével hozza szoros kapcsolatba.

Majdnem valamennyi tárgy azok körébe tartozik, melyek a lakások berendezésénél és felszerelésénél nélkülözhetlenek, vagy legalább általánosan megszokottak. S ha a modern művészeti törekvések maradandó, vagy mulékony értéke fölött lehet is vitázni, annyi kétségtelen már most is, hogy a mozgalom alapja egészséges. Ez az alap: az otthon. Az a kis világ, melyben életünk java részét eltöltjük s melyből az elcsépelet régiségek lelketlen utánzásait lassankint kiszorítani törekszik az éltető, nemesítő művészet egyéni munkája. S a művészet igazi népszerűsége ezen az úton tehet csak szert. Nagyon szerencsés gondolat volt ezért, hogy a párisi vásárlások java része butorokból, berendezési tárgyakból és díszítő apróságokból áll.

Fokozza azoknak becsét az is, hogy azok a legjobb francia műhelyekből kerültek ki. Építő művészetünkön ugyanis látjuk, hogy mily végzetes reánk nézve Bécsnek közelsége. A bécsi „Zinspalais“-stílus egy csöppet sem válik nagyobb előnyünkre, a mióta Ottó Wagner újabb kiadásában kerül ide hozzánk.

Budapest kellő közepén, az újonnan megnyílt tereken, beláthatlan időre ott fognak díszleni ezek a bécsi utánzatok, — törekedjünk legalább belső kis világunkban, az otthonban függetleníteni magunkat ennek a kellemetlen szomszédságnak befolyásától.

Párisban a bécsi „Secessio“ szertelenségeit legföljebb megmosolyogták. Senki sem vette azokat nagyon komolyan. Az utánzás különben is meddő foglalkozás ma már a művészi ipar terén. S talán a divatosnak majmolása még súlyosabb beszámítás alá esik, mint a régi mintákhoz való ragaszkodás. Ha már külföldi mintákat keres valaki, úgy a francia bútoroknak meg van az a követésre méltó kiváltsága, mint Páris minden művészeti megnyilatkozásának, hogy az *ízlés bája* és az *előkelő mérséklet* uralkodik ott mindenek fölött.

De az Iparművészeti Múzeumban ezeknek a francia munkáknak nem az a rendeltetése, hogy utánzásra ösztönözzenek, mint inkább, hogy azoknak az igazságoknak és feltételeknek felismerésére vezessenek, a melyeknek a francia művészi ipar a maga nemzeti önállóságát és nemzetközi fölényét köszönheti. Két tényezőnek van ott nagy szerepe. Az egyik a hagyomány, a melynek tiszteltben tartása a fejlődés folytonosságát és az átöröklött közmeggyőződésben uralkodó esztétikai felfogást óvja meg az ingadozás veszélyeitől. A másik az egyéni képesség, melynek érvényesülését ott minden művészi munka elengedhetlen kellékének tekintik.

Hogy mennyire megtudták a franciák egyeztetni ezt az ellentétes két tényezőt, azt a modern bútoraikon is lehet észlelni. Ott is vannak, ha nem is sokan, a kik az angoloknak példáját követik s mint az „art nouveau“ hívei, a régi stílusoktól elütő felfogással, azt keresik, hogy a butor szerkezete hozzásimúljon a mai lakásvizszonyok igényeihez; alakját a célszerűséghez és a felhasználás egyszerűségéhez képest lehetőleg egyszerűsítik. De míg az angol Morris, az egész mozgalomnak első megindítója, a gótika szellemében és vonalrendszerében oldotta meg butorainak vázát s a természetből merített sajátos formakincsét abba illesztette bele; míg a kontinensen a belgák és jóval utóbb az osztrákok szinte túlzott hévvel ragadták fel az újítás eszméit; északon pedig a skandináv fajok az egyszerűséget inkább a népies formákban keresték, addig a franciák csak nagy sokára — később, mint a belgák, — és csak szórványosan fogadták el a butor reformját, akkor sem mentek tovább, mint hogy a maguk király-stílusával, különösen a Louis XVI. karcsú formáival egyeztették meg a modern díszítésnek nagyon enyhén alkalmazott elemeit. Ez az erős ragaszkodás a nemzeti hagyományokhoz, úgy a mint arról a múzeum számára megvett bútorok

is tanúskodnak, kétségtelenül a fejlődésnek náluk egyik legfőbb erőforrása; felismerhető ez a páratlan francia jelleg, annak világszerte megbecsült sajátos bája a művészi ipar minden ágában, különösen felséges bronzakon is. A kis plasztikai tárgyakra egyébként még részletesebben visszatérek.

Ezekhez a művészi előnyökhöz a francia kézművesség tökéletessége, a kidolgozás kifogástalansága is hozzájárul; mert hiábavaló a legfejlettebb ízlés, a legtermékenyebb művészi találékonyság, ha a mű létrehozásánál az „art“ és a „métier“ nem áll egyenlő színvonalon.

A vásárlás irányának céltudatossága abban is nyilvánul, hogy oly munkanemeket karol fel, melyek fejlődőképességének biztató jelenségeit nálunk is lehet észlelni. Viszont oly tehnikai újdonságok is fordulnak elő, melyek hasonló kísérletezésekre ösztönözhetnek.

Bár elismerem, hogy e vásárlásnak súlya, valamint általában a modern törekvéseknek legértékesebb vívmánya abban keresendő, hogy a modern életszükségletnek megfelelő magánlakás művészi kialakítása körül forog, minden bútorával, használati és díszítési darabjával együtt, — még sem tudok ellentállani annak a csábításnak, hogy bővebben ki ne terjeszkedjem a vásárlásoknak egy olyan csoportjára, mely ebbe a keretbe ugyan nem tartozik, de valódi nyereségnek tekintem, hogy az Iparművészeti Múzeum ezzel egy egészen új és nagyon becses művészi ágat felkarolt.

Ez a modern francia *érmeknek és plakettáknak* a maga nemében teljes sorozata.

Ezek az apró remekművek a legjobb francia mesterektől valók s kimerítő tájékozást nyújthatnak arról a magas színvonalú fejlettségről, melyet a kis méreteiben is sokat mondó, rokonszenves éremművészet az utolsó évtizedek alatt Franciaországban elért.

Mert Franciaországnak s kivált egyik istentől megáldott művészenek, *Rotynak*,

az érdeme és dicsősége, hogy az érem, évszázados dermedtség után, újra életképesé vált s előkelő helyet foglal el korunk művészetében. A párisi világi kiállításon volt bőven alkalom annak a megcsodálására, hogy *Rotynak*, a modern érem úttörő mesterének fellépése óta mily nagy arányú fejlődés és hány kiváló művészi tehetség érvényesülése vált lehetségessé ezen a nálunk még egyáltalán ki nem aknázott téren.

Ha majd ez a becses sorozat nyilvánosságra kerül, lehet remélni, hogy nálunk is szélesebb körben tisztúlni fognak a nézetek az érem jelentősége és feladatainak köre iránt.

Kiállításokon, versenyeken, nagy ritkán az ünnepelt férfiak megörökítése céljából felmerül koronkint nálunk is egy-egy éremnek kérdése. Kényelmes volt ilyenkor Bécsnek a közelsége, a hol két jeles mester, *Tautenhayn* és *Scharff* s mellettök a magyar származású, de egészen bécsivé lett *Schwartz* István kipróbált művészetéhez fordulhattak a magyar megrendelők.

Néhány év óta *Beck* Ö. Fülöp hazai művészünk szintén hivatásszerűen foglalkozik érmek és plaketták készítésével, a francia mesterek vezetése mellett szerzett gyakorlottsággal, a nélkül, hogy itthon állandó munkát találhatna; de legalább a milleniumi érem létrehozását reá lehetett bízni s nem kellett idegen erőre szorúlni. Ha még felemlítem, hogy egy-két művészünk dícséretes próbálkozásán kívül, legújabbán egyik jeles szobrászunk, *Szárnovszky* Ferenc, évekig tartó párisi tanulmányai után, az Iparművészeti Múzeum számára megrendelt nagy állami arany-érmet végre elkészítette, ez a szerény kezdet annál kívánatosabbá teszi, hogy az Iparművészeti Múzeumban a francia érmek és plaketták remek sorozata közönségünknek és művészeinknek érdeklődését felébreszse.

Mert az érem nem csak arra való, hogy a numizmatikai gyűjteményekben és néhány szenvedélyes amatőr rejtekében a ritka-

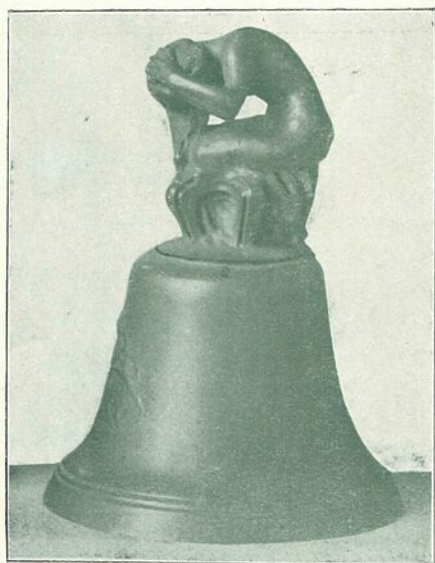
ság, vagy a történeti vonatkozás címén csak szűkkörű megbecsülésben részesüljön. A modern francia érem első sorban művészi tárgy s mint olyan hódította meg a közönség tetszését.

A francia művészek *Vittore Pisano* közvetlen örökösei, a ki a korai reneszánsz idején az ó-kori érem-művészetnek nemcsak első megnyitója, hanem a maga nemében utólérhetlen mestere is volt. Sok követője volt Olaszországban; a XVI. század folyamán becses érmek jöttek létre Nürnbergben és Augsburgban; a németalföldi régi érmeken az ábrázolás tárgyainak köre kitágult. De *Pisanello* művészetének magaslatára az érem századokon át nem emelkedett. Az ő arcképes érmeit a művészi szabadság üdesége, az életteljesség jellemzi s azok sokkal közelebbi vonatkozásban állanak a modern francia érmekhez, mint a melyek előttük, különösen a múlt század folyamán készültek.

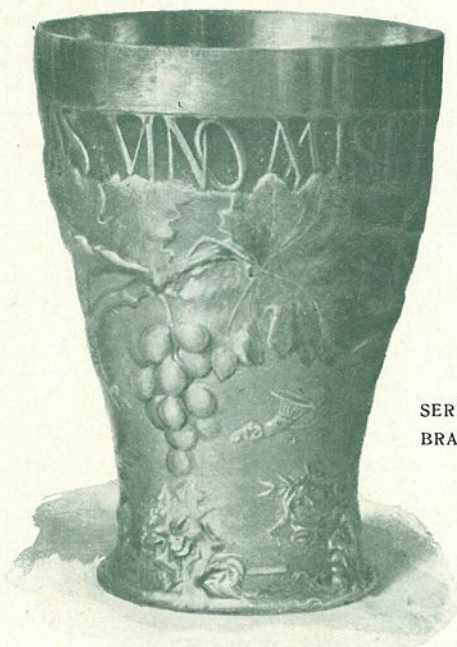
A múlt század elejétől fogva az érem felületén szinte kötelezővé vált rideg és merev külsőségek nagyon megkötötték a művészek kezét. Az ötvenes években mindenekelőtt azokat küszöbölték ki a francia művészek, első sorban *Ponscarne*, az école nationale des beaux-arts éremművészeti osztályának tanára. Az olasz reneszánsz-kori érmek példájára nem alkalmazták többé az élesen kiemelkedő szegélyt, a gyöngysoros karimát, szóval a feszes keretelést; szakítottak azzal a megrögzött szabálylyal is, mely szerint a domború ábrázolásnak mindig homályosnak, az üres alapnak pedig tükörsimának és tündöklőnek kellett lennie; ezzel az érem egész felületén a művészi képzeletnek szabadabb folyást engedhettek. Az addig szintén pedáns kört képező felírás szövegét szeszélyesen eloszthatták az üresen maradt helyeken, a dekoratív hatás élénkítésére. Úgy mint reneszánsz-kori elődeik, a vert munkák mellett, a sokkal lágyabb bronzöntést is meghonosították. A kerek alakú érmek mellett a szögletes, vagy szabálytalan formájú plakettákra is

ÓNTÁNYÉR
BRATEAU J., PÁRIS.

CSENGETYŰ.
CLERGET A., PÁRIS.

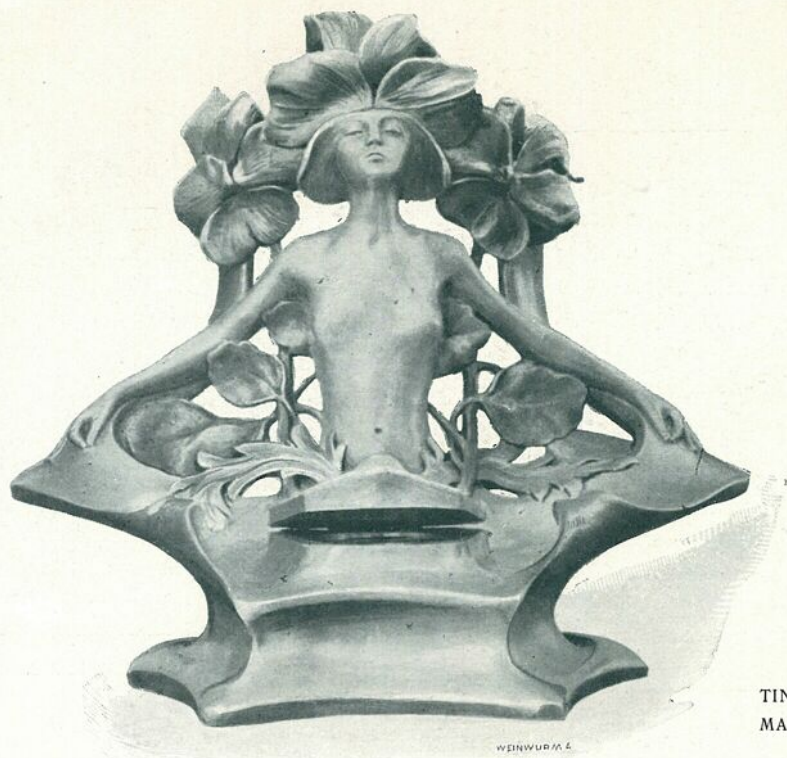
SERLEG.
BRATEAU J., PÁRIS.

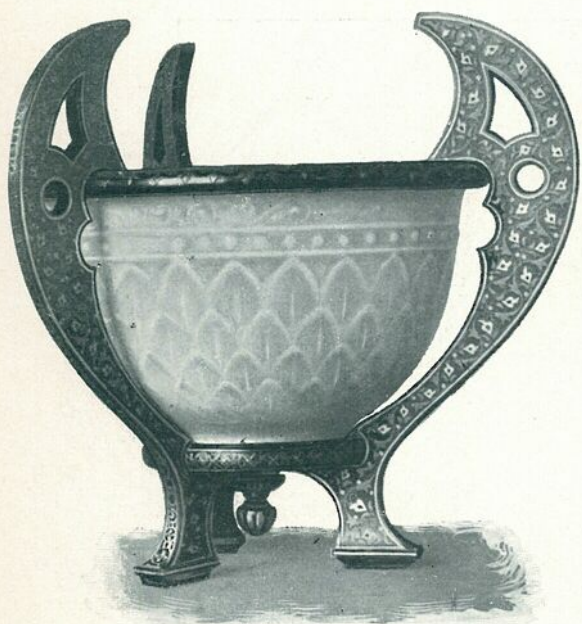
TÁNYÉR.
DESBOIS J.,
PÁRIS.

ASZTALDÍSZ.
BRATEAU J.,
PÁRIS.

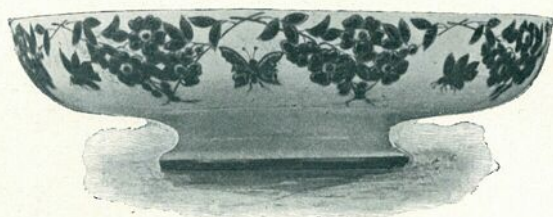

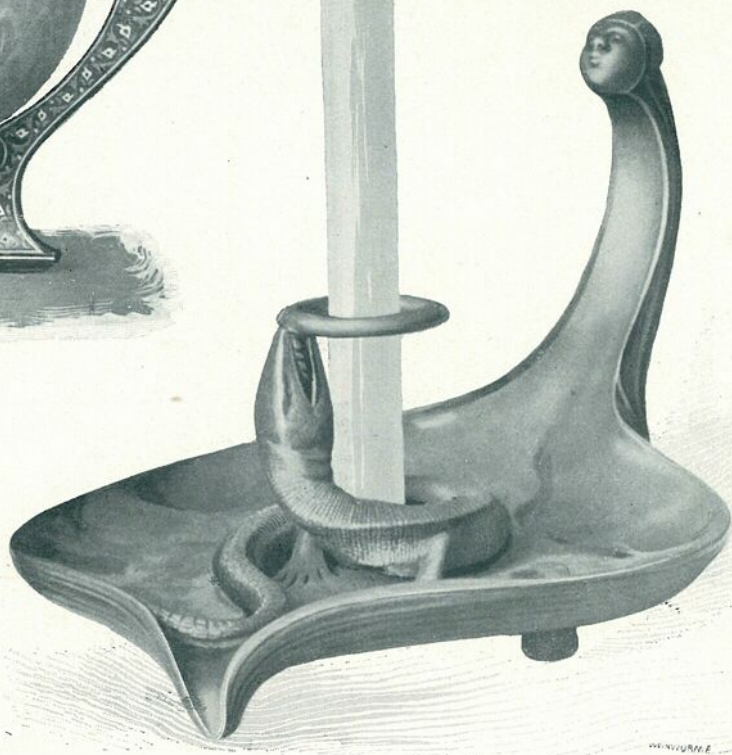
TINTATARTÓ.
MIGNAN M., PÁRIS.

TALPAS CSÉSZE.
KAUTSCH, BÉCS.

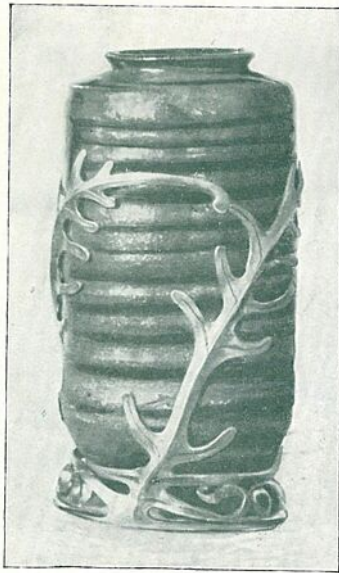

PÂTE-TENDRE-CSÉSZE,
ZOMÁNCAL.
NAUDOT C., SÈVRES.

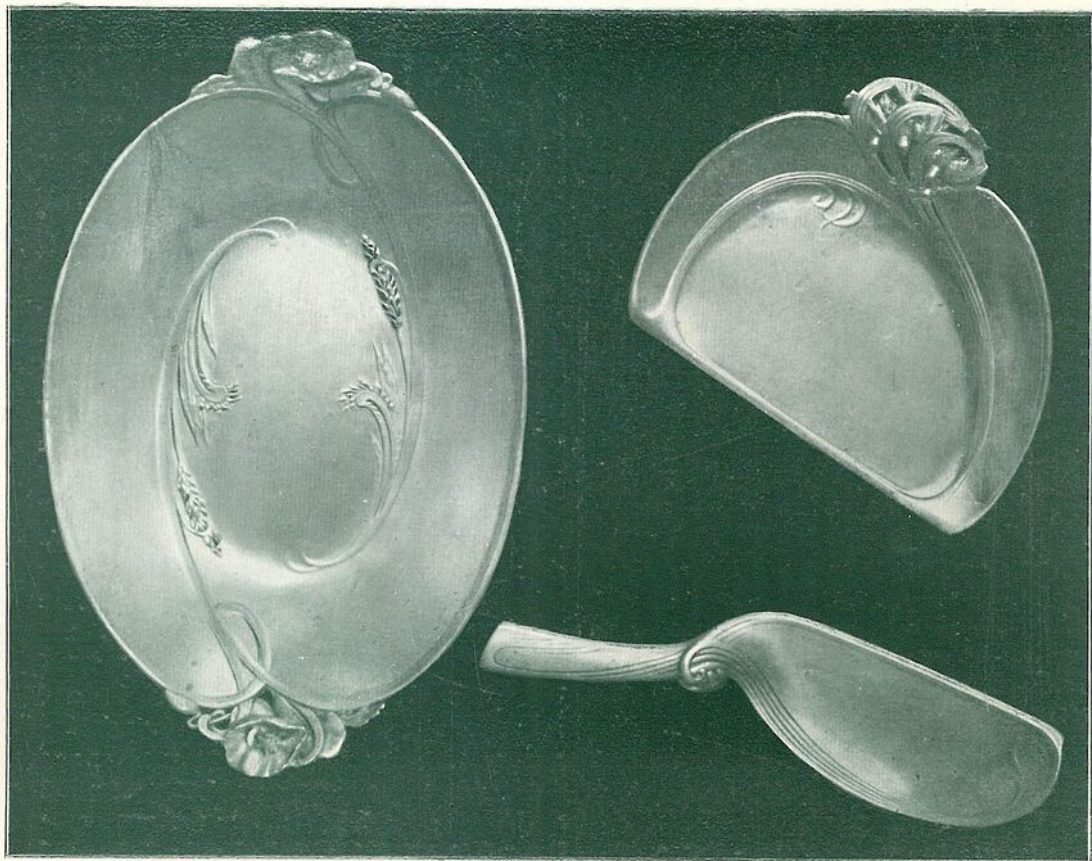

KÉZI GYERTYATARTÓ.
KANN L., PÁRIS.

CSERÉP EDÉNY,
ARANYOZOTT
EZÜSTFOGLALATTAL.
VEVER, PÁRIS.

MÁKFEJ-EDÉNY.
FEUILLÂTRE, PÁRIS.

KENYÉR-TÁL;
MORZSASZEDŐ-TÁL ÉS KÉS.
CHRISTOFFLE ET CIE., PÁRIS.

visszatértek, a szerint, a mint azt a szabaddabb felfogás s a művészibb elrendezés megkívánta. E külső előnyöknek visszakeresésén kívül s éppen azok segélyével az ábrázolásnak antikizáló modorossága helyett, a természetnek, a való életnek s a művészi igazságnak szereztek ismét érvényt. Ezzel avatták fel a modern érmet a szó teljes értelmében művészi alkotássá. Az első kiváló művész, a ki a hetvenes évek elején ezen az új alapon az arcképes érmet már szélesebb körben megkedveltette, *Chaplain*, még ma is remekel minden újabb munkájában, melyeket a kidolgozás lelkiismeretessége, a rajznak feltétlen biztossága és a jellemzés közvetlensége tesz becsessé.

Az Iparművészeti Múzeum modern érmei mellé, mintha véletlenül került volna két kis jeton, annyira elszigetelteknek látszanak közöttök. Napoleon korából valók, a mikor *David* álarcos antik világa volt az uralkodó s az érem-művészet is a hivatalos stílus rabja lett. Az egyiken az empire leghíresebb érem-vésőjének, *Andrieu*-nek nevét találjuk. Hasonló mind a kettő. Mária Lujza és Hortense arcéleit ábrázolják, kifogástalan pontossággal, antikizáló fagyos egyformasággal. A modern érem előnyeit alig lehetne szembeszökőben illusztrálni, mint *Andrieu* és *Chaplain* arcképeinek egymás mellé helyezésével.

De az arcképeken túlmenve, a *Chaplain*-nál néhány évvel fiatalabb *Roty L. Oscar*, egészen új elemeket vont bele az érem hatalmi körébe. A festőkkel versenyezve, valóságos kis képeket alkotott; még mélyebben aknáztta ki a művészetnek egyedül éltető forrását, a természetet, a mintázás finomságainak bámulatos fokozásával, a fények és árnyak játékának mesterien kiszámított hatásaival. Az ő kis alakjaiban melegen lüktet az élet, egy-egy darab igazi természet az, melyet köréjük varázsol s a mellett szigorúan betartja és nem robbantja szét azokat a korlátokat, a melyeket az éremnek hagyományos alakítása és az eszmei tartalom kifejezésének lapidáris egyszerűsége megkövetel.

Magyar Iparművészet.

Régi meggyőződésem, hogy a modern francia művészetnek *Roty* a legszerencsésebb úttörője. Minden más téren a felszínre került újításokhoz vegyes érzelmek tapadnak; az érdekes kísérletezésekkel szemben az élvezet, az elismerés mellett a kételkedés és a tiltakozás is hallatja szavát. De a mit *Roty* az ő érmeiben megteremtett, nem csak egy egészen új kis világ, hanem minden ellentmondást elnémító, teljes művészi siker egyszersmind. S nincsen művei között egy sem, a melyen ez a csodálatos teremtő képesség gyöngülést árulna el. Bármelyiket veszem kezembe, a változó világitás mindig újabb szépségeket és finomságokat hoz rajtok felszínre. Mert a mellett, hogy a lényeges formák az uralkodók és az első pillantásra szabatosan és világosan megértetik a művészi gondolatot, a közelebbi megtekintés folyamán a gyöngéden elmosódó, néha alig éreztetett részleteknek meglepő szövevénye tárul fel, melytől az érem egész felülete megelevenedik. Ha elég illetékesnek tartanám magamat egy eddig tudtommal ki nem mondott ítéletet véglegesnek nyilvánítani, úgy nemcsak a magam észleleteként hoznám fel azt, hogy a francia modern szobrászat az emberi test lágy és sajátságos elpengetett mintázásában elért sikereihez a *Roty* érmeiből merített útmutatást. Annyi bizonyos, hogy ezek az apró remekművek korunk művészetének legbecsesebb emlékei közé fognak tartozni. *Roty* a modern érem-művészet *Pisanello*ja.

Számos követője van Franciaországban, de egyik sem múlhatta őt felül; a párisi világkiállításon a többi nemzetek megközelítő eredményeket sem mutathattak fel; sőt jellemző, hogy a kik a párisiakon kívül leginkább kitűntek, a bécsi *Tautenhayn* és *Scharff* is törekszenek mindinkább megszabadulni hagyományos irányuk békői közül s egészen *Roty* utánczóikhoz szegődtek. Az Iparművészeti Múzeum érem-sorozata követni engedí *Roty*nak művészi pályafutását.

A festészetet jelképező, bronzba öntött plaketta Rómában készült, a mikor Roty a Villa Medici ösztöndíjas lakója volt. Alacsony talapzaton, oldalt ülő, fiatal mezítelen leányt ábrázol, palettával az egyik, ecsettel a másik kezében. Inkább az iskolai befolyás, mint az egyéni törekvés érvényesül még rajta. Emlékeztet azokra az alakokra, a melyeken Prudhon az antik nemes egyszerűséget a francia bájjal oly megragadóan tudta egyesíteni s melyek maradandóan befolyásolták a francia felfogást.

A következő, szintén bronzba öntött plaketta, a művész fiatal nejeinek arcképe (1880), a megérett művészi képességnek, a való életbe mélyen belemarkoló egyéni felfogásnak első megnyilatkozása. S talán nem csak esetleges, hogy a fiatal férj szerelme nyitotta fel a művész szemét a keresetlen valóság szépségeinek teljes megértésére. A hosszúkás, négyszögű sima lapba bemélyített médaillonból erőteljesen domború ki az egyszerű női mellkép. Rokonszenves arcélének életteljes, egyéni vonásaiból igénytelen, nőies lélek szólal meg. Halántékára ketté választott haja egyszerű kontyba van csavarva; a szerény kendő karcú nyakát szabadon hagyja. A kezelésnek könnyed biztossága és szélessége mellett a szeretetteljes gyöngédség fokozza a kis arckép üde, fiatal élettől illatos hatását. A felírás bensősége is kifejezi, hogy mily édes forrásból fakadt a művész ihlete, mikor e művét megalkotta. „Tuum carissima conjux vultum aere fixi ut te semper ante oculos habeam, juvenem semper et felicem.“

A következő, szintén bronzba öntött plakettán (1886) az időközben nagy mesterré lett fiú kegyeletes emléket alkot öreg szülőinek. Az egymással szembe néző tisztas házaspárral mintha valamikor találkoztunk volna az életben. Oly ismerősen tipikus az ábrázatjuk. A jóra való körszakálás iskolamester, hátrafésült hajával, jóságosan komoly kifejezésével, gondosan begombolt kopott kabátjával; a

házi munkában elnyűtt anyóka, arcának csontig száradt ráncos bőrével, fogatlan, beesett szájával és vonásain a csöndes önfeláldozás jámborságával — szinte megindítóan élethű. Mint a hogy a régi német-alföldi arcképművészek a polgári élet szerény alakjainak, kiknek nevét sem igen őrizte meg az utókor, a művészet remekei között szereztek maradandó helyet, ennek a plakettának is meg van arra a teljes jogcíme.

Gosselin-nak, a francia tudományos akadémia elnökének s az orvosi fakultás boncoló tanárának emlék-érmével Roty bevonul művészetének igéretföldjére.

Ha ezentúl inkább a vert munkákra tért át, az annak a szerencsés körülménynek volt következése, hogy hozzá méltó munkatársra talált, *Tasset* Paulinra, ki maga is készített becses érmekeket s a mellett a 4—5-szörte nagyobb agyagmintának kisebbítésére szolgáló gépet annyira tökéletesítette, hogy annak segítségével a megkívánt méretű acélbélyeg a művész eredeti mintájának teljesen hű mását adja. *Tasset*nek érdeme, hogy az újabb francia érmeke és pénzek oly kifogástalan sokszorosításban kerülnek forgalomba. Nem csupán gépies feladat az, a melyet ő teljesít, mert a kisebbítésnél teljesen azonosítania kell magát az eredetinek szerzőjével s az egyes részleteket sem több, sem kevesebb hangsúlyozással meg nem szabad másítania. Viszont a művésznek nagyon megkönnyíti a szabadabb mozgást, a bátrabb kezelést, hogy nagyobb arányokban dolgozhatik; csak hogy a mellett nagy tudás kell annak a megítéléséhez, hogy a részletezés a kellő határok között maradjon, a melyeken túl a kisebbített érem művészi tartalma már a zsúfoltságának s az aprólékosságának esnék áldozatul.

Ha tehát a Roty érmeinek és plakettáinak tehnikai szépségét is megcsodáljuk, *Tasset*ről sem lehet megfélekedni. A művészi megoldás természetesen a Roty teremtő erejének hirdetője.

Gosselin arcképe ezüstből vert plaketta. A 70 éves tudós, a füle tövéig lehúzott selyem sípkával, borotvált, ősz barkójával, vékony metszésű, összeszorított ajkaival, mozgékony arcizmaival, az agg korában is rugékony szellemű francia akademikus mintaképe.

Hátlapja egy megragadó allegorikus jelenetet ábrázol a boncteremből. Lepedővel takart boncoló asztalon, vízszintesen kiterítve fekszik egy fiatal leánynak teteme. Előtte az orvosi tudomány nemtője ül, egyszerű faszéken s az ölén felgöngyölt lapra jegyzi észleleteit. Tartása nyugodt, kifejezése komoly és mély gondolatokba elmerült. A tudománynak a halott közelségétől fel nem izgatott, fenkölt szellemi munkáját képviseli. Alacsony zsámolyon a tanári süveg és tóga hever. Mily meleg érzéssel átgondolt, ékesen szóló s a mellett mily közvetlenül természetes és egyszerű ez a remek kis kép. Mily szabatos és művészi az ábrázolás elosztása az adott pici felületen. Hogy érvényesül minden részlet a maga helyén, a domborításnak távlati fokozatán. Mennyi szeretettel fejlesztette ki a művész a testi formák nemes szépségét és megkapó elevenségét, valamint a símuló ráncvetés festőiségét.

Az előtt is voltak allegoriák az érmekek hátlapján, a melyek azonban a római-görög mythológián banálishan élőködtek; vagy emblémák, melyek az ornamentális határokon túl nem terjedhettek. Roty az allegoriába is való életet lehel. Ez az ő teremtő erőssége. Nála nem Minerva többé a tudomány, nem Hygieia vagy Asklepios az orvosi mesterség. Az allegoriát ő sem nélkülözheti, mert az érem kis téren egy egész eszmekört összesít; kevés szóval, sokat kell mondanania. De ha lehet, reális ábrázolásnak ad előnyt; az ő allegorikus alakjai pedig eleven, érző és gondolkodó lények, melyek nem laposodnak el üres általánoságokban, hanem egyéni bensőséggel állnak szoros vonatkozásban azzal, a kit az érem arcoldala megörökít.

S ezeknek az allegoriáknak szeretetreméltó üdeséget kölcsönöz az, hogy Roty modern gondolatokat érintetlenül bájos fiatal leányokban testesít meg. Az antik művészetre a formák egyszerűsége és nemessége s az annak kiemelésére oly alkalmas ruházat emlékeztet, de minden ízében szabad felfogású, Prudhon szellemében, hagyományosan francia.

A gondolat mélysége s a művészi megoldás eleganciája jellemzi Rotynak minden további munkáját. Mindegyikben egyformán lehet gyönyörködni; s szinte sajnálom, hogy a tér szűke miatt csak futólag emlékezhetem meg a múzeumban levő többi darabról.

Kiválóan festői szépségű az a kis plaketta, melyet Roty barátjainak szánt „*egy szép napnak emlékére*“. Az előlapon cserfa törzséhez támaszkodva ül egy fiatal leány, állát két kezén nyugtatja s élvezettel olvas az ölében levő könyvből; körülötte tavaszi táj; a magas fűben virágkelyhek csillannak fel; szaggatott térség veszi körül, néhány elszórt cserfával; a fontainebleau-i ritkás erdőre emlékeztet ez a táj, melyet a barbizoni mesterek képeiből ismerünk. Mily csodásan hangulatossá válik ez a kis érclemez Roty keze alatt. „*In labore quies*“ a felírása. Valóságos költemény az ábrázolása.

Fiának a születésére készült a „*Maternité*“, melyen mindent kifejező egyszerűséggel az anya odaadó gyöngédséggel szorítja keblére a pólyás csecsemőt.

Tartalmilag a leggazdagabb s a mellett felülmúlhatlanul finom kidolgozású plaketta az, mely a Christoffle-ház fennállásának ötvenedik évfordulójára készült. Egy-egy tryptichon az érem elő- és hátlapja. Egyfelől a középén, íróasztala mellett, karosszékben ül a ház megalapítója. Az ő géniusza lép eléje, kifejlett szép leány, áttetsző, hullámos ráncokat vető fátyolos ruhában; diadalmasan mutatja fel a hildesheimi lelet egyik csészéjét, melyet Christoffle másolt és terjesztett először galvanikus úton. Jobbról és balról két meztelen serdülő leány ül,

egymással szembe fordulva. Az egyik, az „ipar“ személyesítője, kalapácsot támaszt az üllőre, — mögötte, ködbe burkolva, gyári épületek s füstölgő kémények látszanak. A másik, térdéhez feszítve két karját, önfeledten nézi a szabad természetet, mint a művészet örök forrását; a háttérben levegős térség terül el, lombos facsoporttal. A hátlap közepét a felírás foglalja el; balról bőrkötényes munkás egy kannát akaszt be az előtte lévő galvanikus fürdőmedencébe. A másikon, hosszú munkásingben az ötvös trébel ezüst edényeket. S mindez néhány négyszög centiméternyi felületen van ábrázolva, tisztán és világosan; a túltömöttségnek, a mesterkéeltségnek nyoma sem látszik meg a csoportosítás és elrendezés könnyed, egybevágó folyamatán. Allegória és élethű valóság vegyül össze, a nélkül, hogy az értelemzavaró lenne. Mennyi igazi élet van a két munkásban. Mennyire végigjárja egész alakjukat és tartásukat foglalkozásuknak érdeke. S bármily apró ez a plaketta, nem felel-e meg inkább az emlékszerűségnek, mint akárhány emberfölötti méretekben hivalkodó érc-tömeg? Sőt meg van annak is a külön varázsa, hogy ily kis felületen nyilatkozik meg a teremtő művészi szellem egész nagysága.

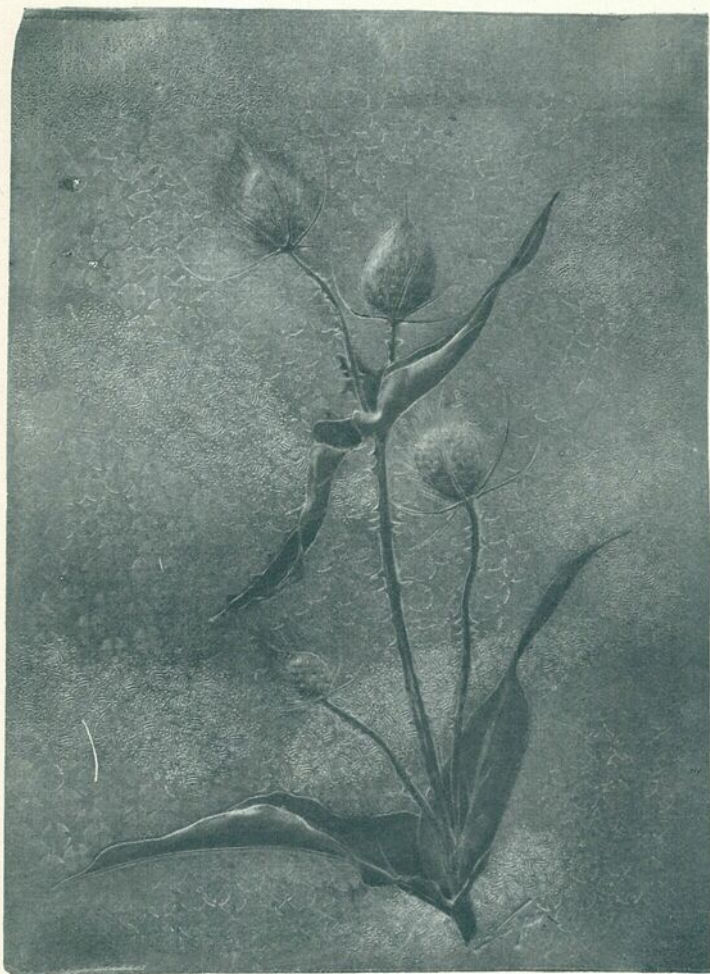
Roty művészete feltétlen hódolatra késztet. A kik körülötte csoportosúlnak, azok közül egy sem múlja őt felül. Az összehasonlítás révén lehet legtisztább véleményt alkotni valamely művész kiváló sajátosságairól s az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében majdnem kivétel nélkül képviselve vannak a francia érem-művészet jelesebb erői. Ezek közül érdekes különösen kettőnek munkáit közelebbről megsejmelni Roty után. Nemcsak képességeknek egyéni értéke miatt, hanem azért is, mert két szélsőség határán mozognak, melyen túl az érmet az a veszély fenyegeti, hogy vagy megszorúl benne a művészi szabad felfogás, vagy annak túlhajtása kiforgatja hagyományos jellegéből.

E két szélsőség felé hajló művész: *Chaplain* és *Charpentier*. Roty mellett az előbbi túlszigorúnak, majdnem száraznak, szóval kicsit akademikusnak tűnik fel; bár tagadhatlan, hogy lelkiismeretesen és nagy tudással készült arcképei korának becses okmányai lesznek mindenkör. Ellenben *Charpentier* a pillanat benyomásait fogja fel, csak a lényeges formákat adja, érdeket keltő merészséggel, de nem a maradandóság szellemében, a hogy az Rotynál érvényesül, mint az érem természetében rejlő törvénynek sarkalatos követelménye.

Chaplain Jules-Clément érmei közül az Iparművészeti Múzeumban csak olyanok vannak, melyek a kilencvenes évek folyamán készültek, bár Rotynál korábban kezdte meg az érme készítését. Művészi jellemét és irányát az itt levő darabok is teljesen visszatükröztetik, mert kezdettől fogva ugyanazon a nyomon halad, kidolgozásának bevégzettségében sem meglepetések, sem ingadozások nem fordulnak elő. Formái hibátlanok és tiszták — majdnem a keménységig; felfogása mindig előkelő — majdnem a hidegségig; megfigyelése igaz és élesen jellemző — majdnem a túlzott készségig, minden munkáján egyformán. Modorát ezeknél a sajátosságainál fogva kedvelhették meg a magasabb társadalmi körök. Érmein és plakettáin a megrendelők tetszését bizonyára megnyerték: *Brancovan Helén* és *Anna* egymást metsző, kedves fiatal arcélei; *Bibesco* hercegnőnek a nagyvilági élettől előkelően fáradt vonásai; — *Bloqueville* marquisnak, a híres *Davoust* marsall unokájának, a francia *douariairet* szeretetreméltóan jellemző mellképe, melynek háttérén, valamint az érem hátlapján egy világító torony van megörökítve, melyet nagyatyjának emlékére nagy áldozattal emeltetett, s hercegi nevével *Eckmühlre* keresztelt a *bretagne-i* sziklás parton, hol a tenger örvénye mostanig sok hajót vészbe sodort; — az ezután következő érmeken: *Weil Dávid* és neje, kiken meg-

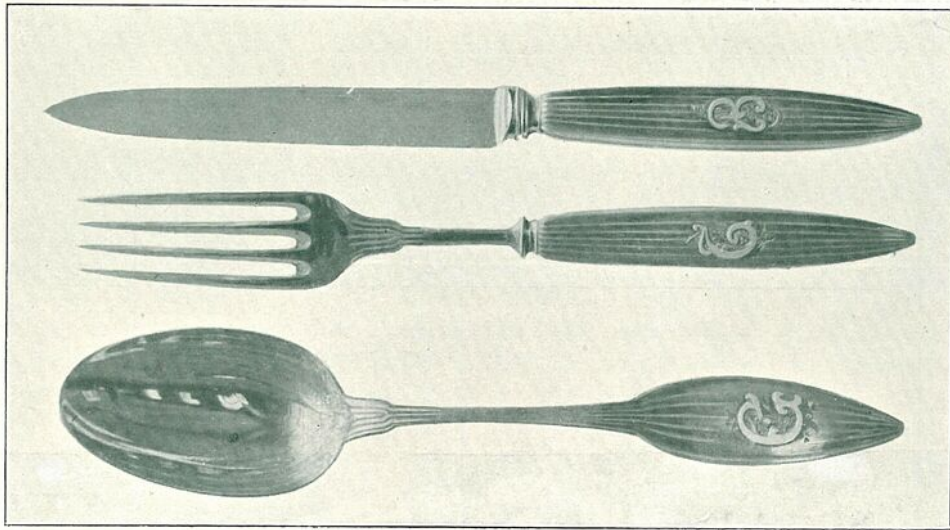
BŐR-DISZLET.
ST.-ANDRÉ, PÁRIS.

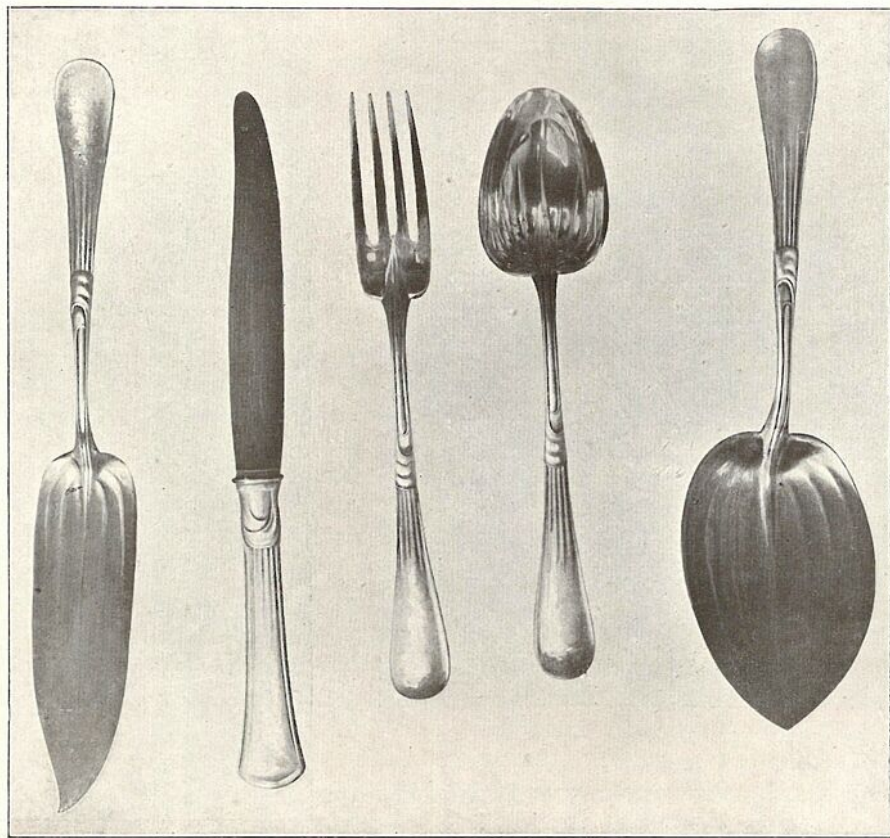
ÍRÁS-MAPPA. ST.-ANDRÉ,
PÁRIS.

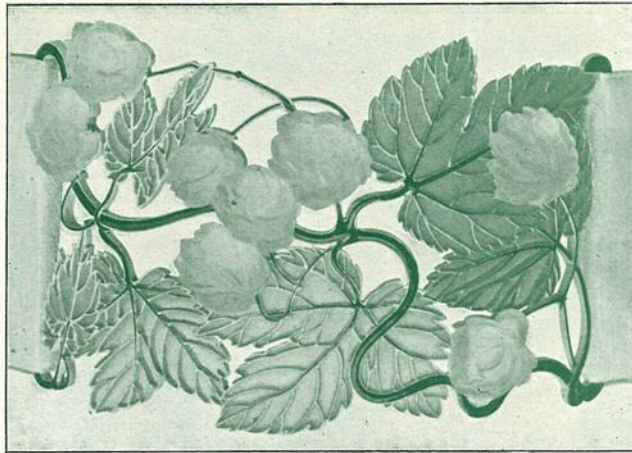
FABÓL FARAGOTT SZOBROCSKA.
JENEHARA, TOKIO.

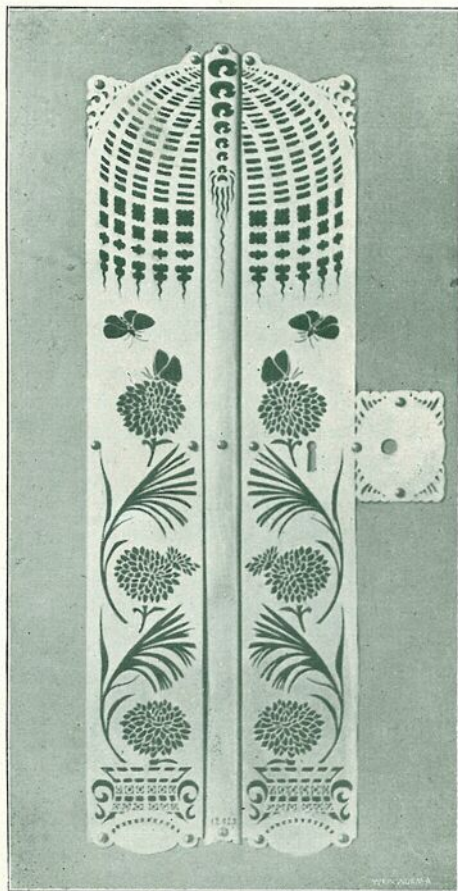
EVŐESZKÖZÖK.
CARDEILHAC, PÁRIS.

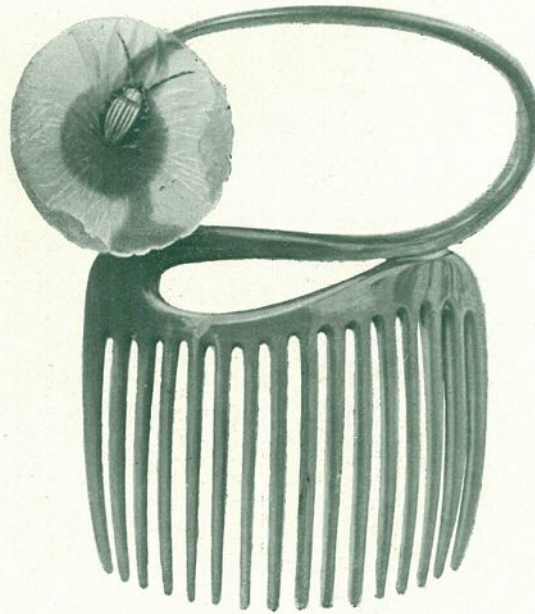
FAGYALT-KÉS ÉS KANÁL EVŐESZKÖZÖK.
CHRISTOFFLE ET CIE., PÁRIS.

NYAKRA VALÓ ÉKSZER.
LALIQUE R., PÁRIS.

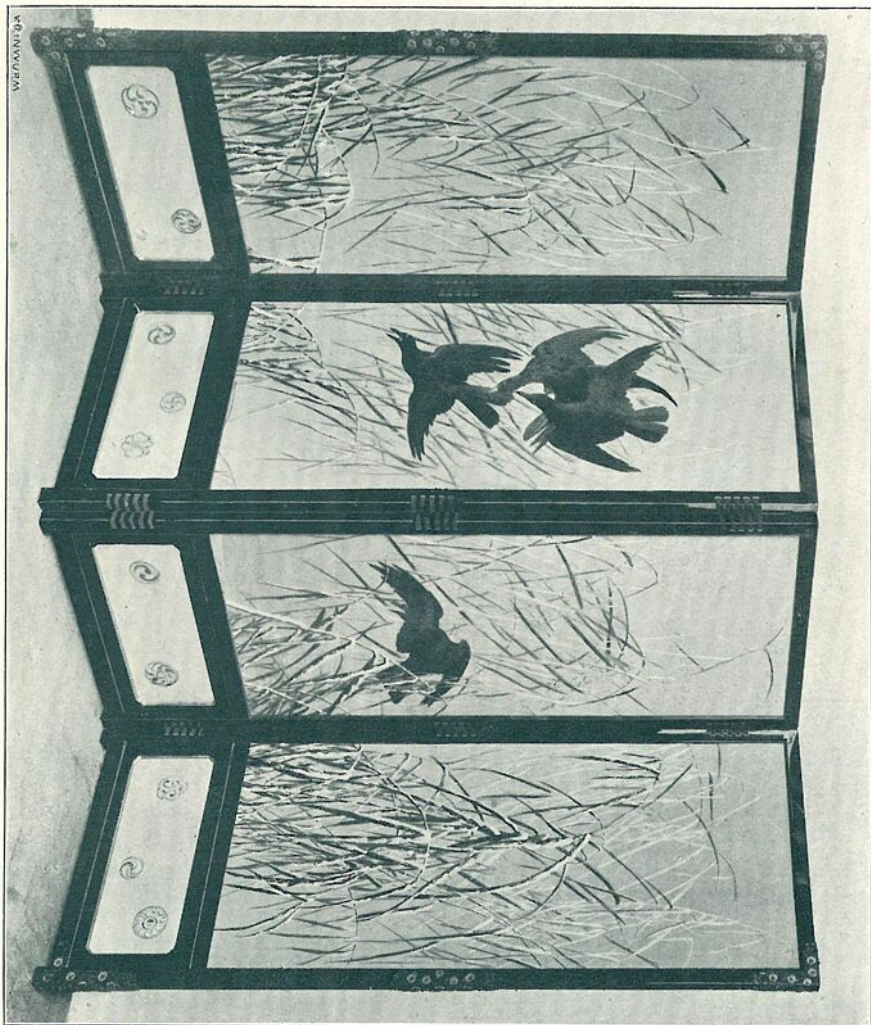

AJTÓLEMEZ.
LAMBERTH TH., PÁRIS.

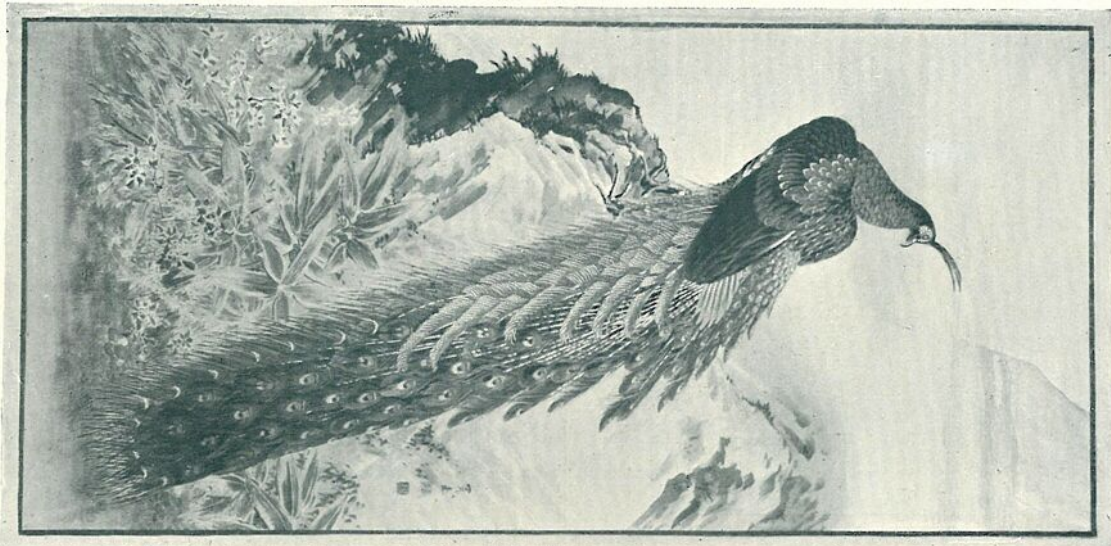

HAJÉKNEK VALÓ FÉSŰ.
LALIQUE R., PÁRIS.

HIMEZETT KALYHAELLENZO.
JIDA, JAPAN.

SELYEMRE FESTETT PÁVA.
ARAKI KRAMPÓ, JAPAN.

látszik a jólét s az a vágy, hogy előkelőek szeretnének lenni, ha nem is születtek azoknak; — s aztán a közélet alakjai: Gevelot képviselő és felesége, ki e kettős nyárspolgári arcképpel boldogítja választóit; három akademikus: Tillaux, Ravaisson és Bertrand érmei, ez utóbbinak hátlapján kissé józan pontossággal részletezett laboratórium, csontvázal és preparálási eszközökkel; — Casimir Périernek húsos, önérzetes arcéle; hátlapján gyászoló nő személyesíti a francia nemzetgyűlést, a mint Carnot halála után még gyászba borúltan új elnököt választ, félrelebbenti fátyolát, az urnához lép s méltóságteljes elhatározással adja le szavazatát, — a cár és a cárné kettős arcképe, mely az 1896-iki párisi látogatásuk alkalmából jött létre és szintén sokkal életteljesebb, mint az előző idők uralkodói érmei; — s végül még egy bronzból öntött érem, melyet a „Société des habitations a bon marché“ számára készült s mely azért érdemel külön felemlítést, mert Chaplain kivételesen rajta egy reálisztikus s nála szinte szokatlanul meleg érzéstől áthatott kis képet alkotott. A rendezett viszonyok közt élő munkásnak szerény otthona ez, melyet az emberbaráti egyesületnek köszönhet, a családi boldogságnak, a megelégedett szegénységnek vonzó kis fészke. A terített asztal mellett egy bőrkötényes munkás kedvteléssel emelgeti pólyás gyermekét; a takaros házi asszony levest merít a tálból; körülöttük egyszerű bútorok, fali óra, ernyős lámpa, virágos cserép az ablakban, mind elférnek az érem kis felületén, lakályosan és kifejezően.

Charpentier Alexandre művészi jelentősége nagyobb szabású szobraiban és azokban az ötletes iparművészeti munkákban keresendő, melyekkel az elsők között lépett a neves művészek sorából a lakások berendezésére szolgáló tárgyak reformálásának terére. Érmei és plakettái is inkább az ötletesség, valamely tárgynak bátor megmarkolása és a felfogásnak ideges elevenése szempontjából ér-

dekesek; nem annyira az érem-művészet, mint *Charpentier* művészi egyénisége lép azokon előtérbe. Alakjait heves mozdulat percében szereti ábrázolni s mint telivér impresszionista, csak azokat a részleteket emeli ki, melyek a mozdulatnak okozói és kísérői s mint olyanok ötlenek szemünkbe. A többire súlyt nem fektet, csak vázlatosan jelzi a legszükségesebbet. Tagadhatlan, hogy meglepően eleven: a festeni készülő borzas fiú, — a *Lemercier*-cég plakettáján a sajtó kerekét forgató leány, — az Eiffel torony vasalkatrészeit összekalapáló három munkás, pompás biztossággal hangsúlyozott mozdulataikkal. Olykor azonban a formák lazák, a könnyen folyó mintázás mintegy kilép a medréből, mint azon a túlsóvány, derékig meztelen hölgyön, a ki elsorvad a könyvek böngészésében, csak a feje növekszik meg aggasztóan, a bibliophileknek, a kik számára készült, bizonyosan nem nagy gyönyörűségére. Sokkal bevezettebb s a mellett a szélességből s a kezelés frissességéből még sem veszít, az anyai szeretetet ábrázoló nagyobb plaketta; meleg bensőség ömlik el rajta. *Puvis de Chavanne*-nak, hogy úgy mondjam, pillanatnyi arcképe meszteri kézzel van odavetve; ellenben *Luce* festőnek s a művész kis fiának, *Jeannak* futólag vázolt arcképei inkább a szellemeskedő atelier-tréfák sorába tartoznak s az érmek és plaketták közt kicsit tolagódóan foglalnak helyet. Csak azért kockáztatom meg ezt a megjegyzést, mert *Charpentier* elismert tehetségének nem ártok vele, — de régi tapasztalatom, hogy a kezdőket éppen az ily kápráztató tréfák ingerlik leginkább az utánzásra, mindig a maguk romlására.

Roty, *Chaplain* és *Charpentier* mellé sorakoznak a többi művészek, kiknek érmei több kevesebb sikerrel az új vívmányokkal ékeskednek.

Oudiné és *Ponscarme* régiebb tanítványai közül: *Dubois* Alphée (földrajzi érem), *Bottée* és *Degeorge* neveivel is találkozunk.

A korán elhunyt *Dupuis* Danieltől több csinos munka van, szerencsés ötleteknek tetszetős művészi megoldásai, különösen kecses női alakjai vannak ügyesen beállítva, bár kidolgozásuk gyakran kissé erőtlenségre; ilyenek a „kertészeti“, a „forrás“ és a „fészek“ — családi, vagy baráti vonatkozású emlékeknek szánt művek, melyeken a felírás tere üresen van hagyva, hogy vevőik kedvük szerint vésethessenek oda valamely alkalmi szöveget. Ezek közül a „forrás“ hosszúka, ezüstműből vert plakettáján a formák bája, és hátlapján a szikláról lecsurgó víz üde csillogása talán legelőnyösebben jellemzi a művész finom ízlését. A francia köztársaságot jelképező nemes női fej, mely jutalom-éremnek készült, többszörösen előforduló típusa azoknak az érmeknek és pénzeknek, melyeket *Dupuis* a francia kormány megbízásából készített.

Mouchon kis emlék-plakettája, melyen szárnyas nemtő egy cartouche-ra jegyezget, nemesebb is lehetne az alak mintázásában; *Dupré* kissé édeskészen ábrázolja a „nap üdvözlését“; felfogásának és kidolgozásának túlzott gyöngédsége a régi „almanach-művészet“-re emlékeztet. Hatalmasabb, szenvedélyesebb *Coudray* „Orpheus“-a, melynek erőteljes formáiban monumentális felfogás érvényesül. *Lechevreul* plakettája, melyen egy géniusz bevési a francia érem-művészet mestereinek nevét, a részleteknek kissé tolakodó kiemelése miatt már távolról sem oly harmonikus mű, mint *Rotyn* bármely alkotása. *Peter* három arcképe (köztök *Rodin*-é, a nagyhírű szobrászé) erőteljes és igaz. Nem érdektelen *Yence*-nek száraz galyakat cipelő anyóka, melyen a bronz felületét érdesen kezeli a művész, hogy a levegő rezgését s ezzel a képszerű hatást mentől jobban megközelítse. Ha még felemlítem *Borrel* és *Vernon* verseny-díjaknak szánt érmeit, ezzel végére jutottam az Iparművészeti Múzeum sorozatának, melytől alig tudok megválni s azt hiszem, hogy a kik sze-

retettel mélyednek majd belé, azok is ugyanoly gyönyörűséggel fognak eltelni.

Őszinte rokonszenvvel említhetem fel, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak egyik fiatal tisztviselője, dr. *Majovszky* Pál, kiről régebben tudom, hogy a művészeteknek lelkes híve, már szép példával járt elől, a mennyiben az érmek közül több becses darabot ő ajánlékozott az Iparművészeti Múzeumunk.

S az érem-művészet nagyon megérdemli érdeklődésünket. Anyagánál és tartalmánál, de kiváltképpen a hozzáfűződő hagyományok erejénél fogva az érem éppen úgy századokon át fentartja és megőrökíti a múltak nagy emlékeit, mint a nyilvános tereken emelt, ércbe öntött monumentális alkotás. A Nemzeti Múzeum éremgyűjteménye, mely főleg a magyar vonatkozású daraboknak összességét tartalmazza, páratlan értékű s pótolhatlan fontosságú forrása hazai történetírásunknak. S ha a szoboremléket szilárd alapozásra állítják, hogy az idő viszonyosságainak ellentállhasson, viszont az érmet még inkább megővhatja az elkallódástól, hogy azonos példányait többen, egymástól távolosó helyeken is megőrizhetik. Hiába keressük Nagyváradon Szent László szobrát, Kolozsvári Márton és György művét, vagy Mátyásnak korából a budavári sok szoboremléket; de meg van a nagyváradai szobor felállításának idejéből Nagy Lajos pénzein — bár kezdetlegesen — Szent László ábrázolása s meg van Mátyás királynak annál tökéletesebb győzelmi érme.

S nagy előnye az érmeknek az is, hogy míg a művészi sokszorosítás legtöbb ágában az anyag és a kezelés más, mint az eredeti művön, addig az acélbéllyeggel kivert érem minden példánya azonos, mindegyik az eredetiségnek becsével bír.

S az Iparművészeti Múzeum sorozatából mindenki meg fog győződhetni, hogy a modern érem és plaketta tisztán művészi kiválóságánál fogva is érdemes a felkarolásra. Nemcsak a nagy események, nemcsak a közélet kiváló alakjainak meg-

örökítése, nemcsak a kiállítások és versenyek díjai szolgáltatják tárgyait, hanem az arcképek, a magánéletet érdeklő mozzanatok egész körére kiterjed.

S szoros összefüggésben áll az éremművészet az állam egyik fontos szükségletével is, a pénzveréssel. A mióta a francia állam oly mesterekkel mintáztatja pénzeit, a minők Roty, Chaplain és Dupuis, egyszerűen a műveltség ügye az, hogy olyan szörnyűségekkel, a minő a mi öt koronásunk, nem volna szabad szégyent hozni reánk.

Milliók kezén forog a pénz s anyagi és törvényes értékén kívül egyik művészi tanúsága valamely ország művelődési fokának.

Nem először szállok síkra azért, hogy pénzverő intézetünknek alapos reformja elől elzárkózni nem lehet. Ha a „Hôtel de la Monnaie“ Párisban, a „kk. Münze“ Bécsben az arra hivatott művészekkel közvetlen kapcsolatban állhat s csakis úgy fejlődhetett magas színvonalra az éremverés művészete, miért kell nálunk a pénzverő intézetnek Körmöcbányán lennie, hova nem lehet kívánni, hogy jelesebb szobrászaink közül akármelyik is állandóan visszavonuljon? Sok év előtt dolgoztam ki egy emlékiratot, melyet a képzőművészeti tanács útján a pénzügyminiszterhez intéztünk, sajnos eredmény nélkül, az állami pénzverő intézetnek Budapestre helyezése s annak művészi vezetése érdekében valamelyik kiváló szobrászunknak a külföldön való kiképeztetése céljából. Ha a kormány erre az áthelyezésre reászánná magát s az acélbélyegek készítésének megtanulása végett Párisba, Tasset-hoz, mint elismerten a legkitűnőbb mesterhez kiküldene egy kiválóbb művészt, nálunk is meghonosúlhatna s csakis ez esetben indúlhatna virágzásnak az éremművészet.

A bronzba öntött érmek a magánvállalkozás terére tartoznak. Szoros összefüggésben vannak általában a kiplasztika termékeinek művészi sokszorosításával. Az Iparművészeti Társulat régen

fejt ki nagy elismerésre méltó buzgalmat, hogy nálunk is megkedveltesse a lakások diszítésére oly alkalmas kis szobrászati műveket; nagyjaink mellszobrainak s néhány sikerült magyar jellegű szobrocskának terjesztésével követésre méltó példát szolgáltat. De mennyi nehézséggel kell megküzdenie.

Hivatott szobrászaink volnának. De mikor leszünk odáig, hogy kirakatainkból a külföldi, többnyire selejtes bronzokat a vállalkozási szellem kiszorítsa s hazai szobrászaink műveinek sokszorosításával nemcsak itthon, de a külföldön is tért hódítani törekedjék? Ezt sohasem fogjuk elérni, ha nem követjük a franciák példáját, kik a párisi világkiállításon az iparművészeti csarnokban remek bronzakkal leverték minden más nemzetnek termékeit, mert az öntés tökéletességével, a patinák csodás szépségével és változatosságával sokszorosítják legnagyobb művészeik munkáit.

A grand palaisban felhalmozott szobrászati remekművek kisebbbítéseit a bronzipar csoportjában mint lámpákat, gyertyatartókat, kandallókra és falra való diszítő tárgyakat lehetett viszontlátni, melyek a lakások legfőbb ékességére azok számára is hozzáférhetővé teszik a művészetnek első rendű alkotásait, kik különben nagyméretű műtárgyak megszerzésére sem pénzzel, sem arra való termekkel nem rendelkeznek, s ezért azok a tökéletesen hű kisebbbítések a széleskörű forgalomnak általánosan kedvelt tárgyai. Ebben érvényesül a legszembeötlőbbben a művészetnek az ipart megtermékenyítő nagy jelentősége.

Van Párisban legalább tíz olyan jobb cég, a mely a legkiválóbb szobrászok műveinek művészi sokszorosításával foglalkozik. Éppen úgy, mint a könyvek, a szobrok is egy ily cég kiadásában kerülnek forgalomba.

Vegyük csak az ismertebbeket. *Leblanc-Barbedienne* kizárólagos kiadásában nem kisebb művészek, mint Dubois, Mercié, Barye, Aizelin, Bureau és Verlet

művei látnak napvilágot; *Thiebaut* lefoglalta *Barrias*, *Falguière*, *Allouard*, *Aubé*, *Etcheto* alkotásait; *Siot-Decauville* sokszorosítja *Gérôme*, *Gardet*, *Sicard* és *Gauquié* munkáit. Ilyen művészi erőkei hogyne virúlna, hogyne hódítaná meg az egész világot a francia bronzipar? Ebben van a megfejtése annak, hogy a francia szobrászok nagy tömege megélhet és rengeteg munkásságot fejthet ki, mely szépíti, nemesíti s minden verseny túlszárnyalására képesíti az ipari termelést; viszont az ipari forgalom szélesebb mértékből meríti a szobrászat fentartásának és virágzásának anyagi feltételeit.

De nemcsak a bronzöntés útján kerülnek forgalomba a francia kiplasztika tárgyai. A párisi világkiállításon elragadóan szépek voltak például azok a polychrom-szobrocskák, melyeket különösen *Rivière* és *Ferrary* hol chryselephantin, hol többféle elmésen alkalmazott anyagokból elsőrendű remekművekké formáltak. Túldrágák voltak bizonyosan arra, hogy az Iparművészeti Múzeum hozzájuk férhetett volna. Van azonban, a bronzokon kívül, egy faszobrocska az újabb beszerzések között, mely a „grand prix“ kitüntetésében méltán részesült.

„Háládatosság“ a címe; körtefából van faragva. Szerzője: *Aubé* Jean Paul. Fiatal leányt ábrázol, ki fatörzshöz támaszkodik, egyik kezét a szívéhez szorítja, a másikkal virágot nyújt. Hajának dúsan leomló göndör fürtjei árnyékolják szelíd arcát, melyből az alázatosság s a hála érzése sugárzik. Egybe szabott bő ruhája a nyakától a földig hosszú, tördelt rándokban fedi el s mindamellet, hogy a felfogása és a ruházata is modern, mégis mintha a chartres-i, vagy a reims-i dómok félhomályos kapubéleteinek fülkéiben, vagy a st.-denis-i síremlékeken volnának az édes testvérei. A faragáson végig meglátszik a művész eredeti kézírása, mely élénkíti és még becsesebbé teszi ezt a mély érzéstől áthatott művet. A kezébe való virágot *Lalique* fogja elkészíteni.

A bronzok közt érdekes *Frémiet*-nek, a

nagyszabású alkotásairól ismert hírneves szobrásznak három aprósága: „A békát üldöző szalonka“, „A macska“ és „A kőtől tyúk“, — mint példái annak, hogy a francia nagy művészek a bibelot-ra fordított munkát nem tartják méltóságukon alúl levőnek.

Maupassant-nak a Parc-Monceau lombos környezetében felállított emlékérvöl való a kisebbítve bronzba öntött „olvasó nő“, *Verlet* Raoultól, kinek ez a műve megnyerte a párisiak általános rokonszenvét, szerzőjét pedig a „grand prix“-vel tüntették ki. Nem túl nagy arra, hogy akár az íróasztalon elhelyezhető ne volna és nem oly kicsiny, hogy mint a lakás valamely intimebb szögletének felöltő díszé, kellő hatást ne gyakoroljon. Ez sem kicsinylendő előnye, mert annál élvezetesebb a belé öntött művészi gondolat és formai szépsége.

Verlet az elvont allegoriának banalitását szerencsésen elkerülve, egészen Maupassant szellemében, egyikét azoknak a párisi leányoknak ábrázolta, a kiknek legtitkosabb szívügyeit az író oly élesen, néha incselkedő gúnnyal, néha résztvevő melegséggel boncolgatta. Érdekelte fél ez a szép leány; az egyik keze lehanyatlik a kerti pad támlájára; ujját a könyv lapjai közé szorítja, a hol az olvasást abban hagyta, — az író nyilván elevenre talált. Önfelédten hátradőlve, másik karjával odakönyököl a puha vánkosra, úgy támasztja meg a fejét, melynek dúshajzata divatosan a fülére van csomózva s hátul kiálló kontyba csavarva. Nagyra nyílt szemének révedező tekintete a saját lelki világába merül. Idegei megtágúlnak, keresztbe tett lábait kinyújtja; szoknyájának bő redői lendületes vonalakban takarják el egész hosszában a kerti padot s megfeszülve elevenen rajzolják le a test formáit. Milyen közvetlen, egykorú és meleg érzés árad el az egész alakon, igazán és németes érzélgősség nélkül. Milyen igéző a patinának zöldes, lágy tónusa. A felfogás festői és plasztikus egyszersmind,

— kedvét lelheti benne a szív és a szem is egyaránt.

A lakások villanyos világítása a fénylő testeknek egészen új művészi megoldására nyújt alkalmat. Az Iparművészeti Múzeum párisi beszerzései közül két e szakba tartozó kis plasztikai bronztárgygal fejezem be ismertetésemet.

Az egyik *Larche* Raoulnak bronzból öntött és aranyozott „szerpentin-táncosnője“, a ki felső leplének egész tömegét kiterjesztett karokkal a feje fölött kavargatja, a magasra csapkodó lángok ismert utánzásával. Bár a szobrászatban ilyen festői akrobatasággal nem igen tudok megbarátkozni, mégis tagadhatlanul érdekes, hogy a bronz súlyát ezen a művön mennyire elfelejteti a kelme lobogásának könnyűsége s az alak keringő mozgását mily élénken fejezi ki a karcsú test körül hullámozó alsó ruhának fordulatossága. A felső redőzetbe vannak beleillesztve a villanyoslángok.

A másik a *Mattheau-cég* falra való lámpása. Itt a sásliliomnak három kinyílt virágkelyhéből világítanak az izzó testek s azok leveles szárát egy meztelen, nyulánk kis tündér emeli magasra. Hogy a vízi növénynyel mentől közelebbi rokonságban álljon, lábai hosszú halfarkban egyesülnek és szárnyai olyanok, mint a szitakötőé. Két tollal ékesített fejét kecsesen hajtja félre; tartása könnyeden lebegő. Testének elegánsan sima mintázásán, a halvány aranyozásnak bársonyos puhaságán, az arany, ezüst, zöld és lila színű polychromiának enyegően gyöngéd egymásbaolvadásán szintén elbájolt a francia ízlésnek az az ismert „cachet“-ja, melylyel a francia művészet és ipar szoros, hagyományos szövetkezése meghódította a maga számára az egész világforgalmat.

S a művészet és az ipar állandó védés és dacsövetségének kell nálunk is meghonosulnia, hogy a külföldi verseny megalázó túltengése alól teljesen felszabadulhassunk.

Biztató sikerekre már is hivatkoz-

hatunk. De a meglévő erőknél és tehetségeknek sokkal nagyobb arányú közreműködésére volna szükség.

Ha volt egy Zsolnaynk, miért ne lehetne egy magyar Barbedienne is?

És a párisi világkiállításon grand prix-vel kitüntetett kiváló szobrászaink — Strobl, Zala, Fadrusz — miért ne helyezhetnék becsvágjukat abba is, hogy nemcsak monumentumokkal arassanak sikert, hanem valamikor szép lámpákkal vagy hasonló intim vonatkozású műtárgyakkal ajándékozzák meg a magyar művészi ipart?

Szmrecsányi Miklós.

AUSZTRIAI IPARISKOLÁK KIÁLLÍTÁSA.

Igen tanulságos és rendkívül intenzív és céltudatos működésre vetett világosságot az a kiállítás, amely április havában, a bécsi iparművészeti múzeumban, az összes osztrák ipariskolák tevékenységének bemutatásából állott. Reánk nézve nem az lévén annyira a fontos, hogy melyik iskola mit és hogyan állított ki, hanem az, hogy ezen ipari és iparművészeti tevékenység a maga összességében miként nyilatkozik meg és mit következtethetünk belőle a mi viszonyainkra: részletezés helyett inkább általános szempontokból óhajtók e kiállítás eredményeivel foglalkozni.

Már a kiállító ipari — és részben iparművészeti — szakiskoláknak a száma imponáló! 86 iskola, a két fő iparművészeti iskola nélkül (a bécsi és prágai, amelyek külön kiállítást rendeznek) és egy egész sereg kisebb jelentőségű ipariskola híjával. Ha tekintetbe vesszük azt, hogy ezek az iskolák mily okosan vannak az országban elosztva (fa- és fémiskolák inkább az alpesi tartományokban, szö-